

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет інформаційних технологій,
обліку та фінансів

Кафедра бухгалтерського обліку,
оподаткування та аудиту

Кваліфікаційна робота
на правах рукопису

ВОЙЦЕХІВСЬКА Марина Леонідівна

УДК 657.432: 339.5

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**«ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ТА КОНТРОЛЮ РОЗРАХУНКОВИХ ОПЕРАЦІЙ
ПІДПРИЄМСТВА З ІНОЗЕМНИМИ ПОКУПЦЯМИ»**

Спеціальність 071 «Облік і оподаткування»

Подається на здобуття освітнього ступеня магістр

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання
ідей, результатів і тестів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

Марина ВОЙЦЕХІВСЬКА

Науковий керівник
Ярмолюк Олена Феліксівна
кандидат економічних наук, доцент

Житомир – 2025

Робота виконана на кафедрі бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту
Поліського національного університету

Рецензент:

професор кафедри фінансів і кредиту Поліського національного університету, к.е.н.,
проф. Дема Дмитро Іванович

Висновок комісії за результатами попереднього захисту:

_____ допустити до захисту _____

Голова комісії _____ Тетяна ГАЙДУЧОК

Висновок кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту за
результатами попереднього захисту: _____ допустити до захисту _____

Протокол засідання кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту №
_____ від __ грудня 2025 року

Завідувач кафедри бухгалтерського
обліку, оподаткування та аудиту _____ Наталія МАЛЮГА

Результати захисту кваліфікаційної роботи

Студент(ка) ВОЙЦЕХІВСЬКА МАРИНА ЛЕОНІДІВНА захистив(ла) кваліфікаційну
роботу з оцінкою:

сума балів за 100-бальною шкалою _____,

за університетською шкалою _____

Секретар ЕК _____ Наталія САВЧЕНКО

АНОТАЦІЯ

Войцехівська М. Л. Організація обліку та контролю розрахункових операцій підприємства з іноземними покупцями. – Кваліфікаційна робота на правах рукопису.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістр за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування». – Поліський національний університет, Житомир, 2025.

У випускній кваліфікаційній роботі магістра розкрито основні теоретичні, методичні та практичні аспекти організації обліково-аналітичного забезпечення розрахункових операцій підприємства з іноземними покупцями.

Метою дослідження є розробка та систематизація наукових підходів і практичних інструментів для організації обліку та аналізу розрахункових операцій підприємства з іноземними покупцями.

У випускній кваліфікаційній роботі магістра проаналізовано теоретичні та методичні засади обліково-аналітичного забезпечення розрахункових операцій підприємства з іноземними покупцями. Розглянуто міжнародну практику облікового оформлення цих операцій, а також законодавче регулювання їх обліку і контролю. Подано економіко-організаційну характеристику діяльності базового підприємства, охарактеризовано облік розрахункових операцій підприємства з іноземними покупцями, а також проведено їх аналітичне дослідження у звітному періоді. Окреслено напрями вдосконалення організації бухгалтерського та аналітичного супроводу розрахункових операцій підприємства з іноземними покупцями, шляхом застосування інформаційних технологій.

Практична цінність отриманих результатів полягає в тому, що представлені рекомендації спрямовані на покращення теоретичних, методичних і прикладних засад обліково-аналітичного забезпечення розрахункових операцій підприємства з іноземними покупцями та можуть бути впроваджені в господарську діяльність суб'єктів господарювання для підвищення її ефективності.

Ключові слова: облік, контроль, розрахункові операції, іноземні покупці, зовнішньоекономічна діяльність.

ABSTRACT

Voitsekhivska M. L. Organization of accounting and control of settlement transactions of an enterprise with foreign buyers. – Qualification work on manuscript rights.

Qualification work for the degree of master in the specialty 071 «Accounting and taxation». – Polesie National University, Zhytomyr, 2025.

The master's final qualification work reveals the main theoretical, methodological and practical aspects of organizing accounting and analytical support for settlement operations of an enterprise with foreign buyers.

The purpose of the study is to develop and systematize scientific approaches and practical tools for organizing accounting and analyzing settlement operations of an enterprise with foreign buyers.

The master's final qualification work analyzes the theoretical and methodological principles of accounting and analytical support for settlement operations of an enterprise with foreign buyers. The international practice of accounting for these operations is considered, as well as the legislative regulation of their accounting and control. The economic and organizational characteristics of the activities of the base enterprise are presented, the accounting of settlement operations of an enterprise with foreign buyers is characterized, and their analytical study is conducted in the reporting period. The directions for improving the organization of accounting and analytical support for settlement operations of an enterprise with foreign buyers are outlined, through the use of information technologies.

The practical value of the results obtained lies in the fact that the presented recommendations are aimed at improving the theoretical, methodological and applied principles of accounting and analytical support for settlement operations of an enterprise with foreign buyers and can be implemented in the economic activities of business entities to increase its efficiency.

Keywords: accounting, control, settlement operations, foreign buyers, foreign economic activity.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
Розділ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ І КОНТРОЛЮ РОЗРАХУНКОВИХ ОПЕРАЦІЙ ПІДПРИЄМСТВА З ІНОЗЕМНИМИ ПОКУПЦЯМИ	11
1.1. Характеристика механізму розрахунків з іноземними покупцями	11
1.2. Нормативно–правове забезпечення обліку та контролю розрахунків з іноземними покупцями	16
1.3. Проблемні питання обліку та контролю розрахункових операцій підприємства з іноземними покупцями	20
Розділ 2. ОБЛІК І КОНТРОЛЬ РОЗРАХУНКОВИХ ОПЕРАЦІЙ ПІДПРИЄМСТВА З ІНОЗЕМНИМИ ПОКУПЦЯМИ	24
2.1. Економічна оцінка фінансово-господарської діяльності ТОВ «Гарант Експорт»	24
2.2. Особливості первинного, аналітичного і синтетичного обліку розрахунків з іноземними покупцями у ТОВ «Гарант Експорт»	30
2.3. Методика контролю розрахункових операцій з іноземними покупцями в ТОВ «Гарант Експорт»	36
Розділ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ І КОНТРОЛЮ РОЗРАХУНКОВИХ ОПЕРАЦІЙ З ІНОЗЕМНИМИ ПОКУПЦЯМИ У ТОВ «ГАРАНТ ЕКСПОРТ»	44
3.1. Міжнародний досвід у вітчизняній практиці удосконалення обліку і контролю розрахункових операцій з покупцями	44
3.2. Пріоритетні напрямки вдосконалення механізму управління розрахунками з іноземними покупцями	49
3.3. Сучасні інформаційні технології удосконалення обліку і контролю розрахункових операцій з іноземними покупцями	52
ВИСНОВКИ	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	61
ДОДАТКИ	70

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах глобалізації економіки та активізації зовнішньоекономічної діяльності українських підприємств особливого значення набуває ефективна організація обліку та контролю розрахункових операцій з іноземними покупцями. Розширення експортних зв'язків, зростання обсягів міжнародної торгівлі, а також інтеграція України у світовий економічний простір зумовлюють необхідність забезпечення прозорості, достовірності та своєчасності інформації про стан розрахунків з нерезидентами.

Розрахункові операції з іноземними покупцями характеризуються підвищеною складністю порівняно з внутрішніми розрахунками, оскільки пов'язані з багатовалютними операціями, валютними коливаннями, різними формами міжнародних розрахунків, а також дотриманням вимог валютного, податкового та митного законодавства. Недосконала організація бухгалтерського обліку таких операцій може призводити до виникнення простроченої дебіторської заборгованості, фінансових втрат, штрафних санкцій і зниження платоспроможності підприємства.

Особливої актуальності проблема організації обліку та контролю розрахунків з іноземними покупцями набуває для малих і середніх підприємств, які часто не мають достатніх ресурсів для впровадження складних систем управління, але водночас здійснюють експортну діяльність і стикаються з ризиками неплатежів та валютної нестабільності. За таких умов ефективний внутрішній контроль розрахункових операцій виступає важливим інструментом забезпечення фінансової безпеки та стабільності підприємства.

З огляду на це, дослідження питань організації обліку та контролю розрахункових операцій з іноземними покупцями є своєчасним і практично значущим, оскільки сприяє вдосконаленню методичного забезпечення обліку, підвищенню ефективності контролю та прийняттю обґрунтованих управлінських рішень у сфері зовнішньоекономічної діяльності підприємств.

Метою дослідження є розробка ключових засад з організації обліку, контролю та аналізу розрахункових операцій підприємства з іноземними

покупцями, аналіз дебіторської заборгованості та формування обґрунтованих практичних рекомендацій з метою оптимізації управління цими процесами на підприємстві.

Дана мета зумовила потребу у формуванні завдань, вирішення яких представлено у даній магістерській роботі:

- охарактеризувати механізм розрахунків з іноземними покупцями;
- дослідити нормативно–правове забезпечення обліку та контролю розрахунків з іноземними покупцями;
- висвітлити проблемні питання обліку та контролю розрахункових операцій підприємства з іноземними покупцями;
- провести оцінку фінансово-господарської діяльності підприємства;
- розглянути особливості первинного, аналітичного і синтетичного обліку розрахунків з іноземними покупцями на підприємстві;
- вивчити методику контролю розрахункових операцій з іноземними покупцями на підприємстві;
- дослідити міжнародний досвід удосконалення обліку і контролю розрахункових операцій з покупцями;
- обґрунтувати пріоритетні напрямки удосконалення механізму управління розрахунками з іноземними покупцями;
- запропонувати сучасні інформаційні технології удосконалення обліку і контролю розрахункових операцій з іноземними покупцями.

Об’єктом дослідження є процес організації обліку та контролю розрахункових операцій підприємства з іноземними покупцями на підприємстві.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та прикладні засади облікового забезпечення розрахунків з іноземними покупцями, а також процес контролю розрахунків з іноземними покупцями підприємства.

Методи дослідження. Методологічною основою проведеного дослідження є комплексний підхід до вивчення змісту та ролі обліково-аналітичного забезпечення розрахункових операцій з іноземними покупцями. У процесі виконання кваліфікаційної роботи були застосовані наступні методи дослідження:

аналіз і синтез (для детальної характеристики розрахунків з покупцями та узагальнення результатів їх функціонування), індукція та дедукція (для формування теоретичних положень та логічного обґрунтування висновків на основі окремих фактів і загальних закономірностей), порівняльний метод (для зіставлення національних та міжнародних підходів до обліку і контролю розрахункових операцій, а також порівняння П(С)БО та МСФЗ); системний підхід (для дослідження системного впливу обліку, фінансів та контролю на розрахунки з іноземними покупцями); економіко-статистичний метод (для вивчення тенденцій в оплаті товарів іноземними покупцями); горизонтальний і вертикальний аналіз (для оцінки показників фінансової звітності підприємства), метод узагальнення (для формування висновків і практичних рекомендацій щодо вдосконалення обліку і контролю розрахунків іноземними покупцями) тощо.

Інформаційною базою для написання кваліфікаційної роботи слугували наукові праці вітчизняних та закордонних дослідників, які висвітлюють питання обліку й контролю розрахункових операцій з іноземними покупцями, нормативно-правові акти, фінансова та інша звітність досліджуваного підприємства за 2022–2024 роки, а також інші первинні та зведені документи, що стосуються розрахункових операцій з іноземними покупцями підприємства.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у поглибленні теоретичних засад та вдосконаленні методичних підходів, а також у розробці практичних рекомендацій для покращення процесів ведення обліку та контролю господарськими операціями, пов'язаними з розрахунками з іноземними покупцями підприємства.

У ході проведеного дослідження були отримані такі результати, що підкреслюють його наукову новизну:

- удосконалено теоретичні підходи до організації обліку розрахункових операцій з іноземними покупцями, інтегруючи вимоги національних стандартів бухгалтерського обліку та міжнародну практику, з урахуванням специфіки діяльності малих підприємств;

- розроблено систему внутрішнього контролю розрахунків з іноземними покупцями, що поєднує договірний, валютний, обліковий та платіжний контроль, спрямовану на мінімізацію фінансових ризиків і підвищення платіжної дисципліни контрагентів;
- запропоновано методику аналітичного обліку дебіторської заборгованості іноземних покупців, яка враховує групування за країнами, валютами, строками погашення та формами оплати, що підвищує інформативність управлінської інформації;
- обґрунтовано методичний підхід до контролю своєчасності валютної виручки, що поєднує облікові показники з процедурами перевірки дотримання умов зовнішньоекономічних контрактів і валютного законодавства;
- розроблено практичні рекомендації щодо оптимізації документообігу розрахункових операцій з іноземними покупцями, що забезпечують підвищення прозорості, простежуваності та достовірності облікової інформації.

Практичне значення отриманих результатів дослідження можуть бути використані підприємствами для вдосконалення організації обліку та контролю розрахункових операцій з іноземними покупцями. Вони дозволяють забезпечити своєчасність, точність та достовірність облікової інформації, що сприяє більш ефективному управлінню дебіторською заборгованістю та плануванню грошових потоків.

Запропоновані підходи допомагають зменшити фінансові ризики, пов'язані з неплатежами іноземних контрагентів, підвищити платіжну дисципліну та покращити контроль виконання умов зовнішньоекономічних контрактів. Крім того, результати можуть слугувати основою для розробки внутрішніх регламентів, правил та методичних рекомендацій з обліку і контролю розрахунків на підприємстві, що підвищує ефективність його фінансової діяльності.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження були представлені на наукових конференціях, що підтверджує їх практичну та наукову значущість:

- Науково-практична конференція здобувачів вищої освіти і молодих вчених «Студентські наукові читання 2025» тема: «Відшкодування податку на додану вартість при експорті: особливості та ризики»;
- XIII Всеукраїнська науково-практична конференція «Наукові ініціативи сьогодні України: правові, економічні, соціальні та поведінкові аспекти» тема: «Перспективи розвитку потенціалу українського експорту: ключові питання та методи їх вирішення у міжнародних розрахунках»;
- 2nd International Scientific and Practical Conference «Innovative Research in Science and Economy» тема: «Особливості валютного контролю в Україні у розрахунках з нерезидентами».

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається з вступу, 3 розділів, висновків, списку використаних джерел, який налічує 75 позицій, та 9 додатків. Основний текст розміщений на 54 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ І КОНТРОЛЮ РОЗРАХУНКОВИХ ОПЕРАЦІЙ ПІДПРИЄМСТВА З ІНОЗЕМНИМИ ПОКУПЦЯМИ

1.1. Характеристика механізму розрахунків з іноземними покупцями

У сучасних умовах глобалізації міжнародні розрахунки є ключовим елементом зовнішньоекономічної діяльності підприємств, оскільки забезпечують рух грошових потоків між контрагентами різних країн. Вони відображають не лише фінансові результати господарських операцій, а й рівень ділової репутації, конкурентоспроможності та фінансової стабільності підприємства.

Міжнародні розрахунки – це система організації, регулювання та проведення платежів за грошовими вимогами й зобов'язаннями, що виникають у процесі зовнішньоекономічної діяльності між державами, підприємствами та громадянами різних країн. Вони охоплюють: зовнішню торгівлю товарами та послугами; рух факторів виробництва між країнами (капіталу, робочої сили, технологій); некомерційні операції (перекази, дарування, гуманітарні виплати тощо).

Основними суб'єктами міжнародних розрахунків є постачальники та покупці (або експортери та імпортери), банки.

У контексті зовнішньоекономічних відносин розрахунки з іноземними покупцями відображають процес виконання зобов'язань між експортером і імпортером у межах міжнародних контрактів. Як зазначають А.В. Мінковська, О.В. Чернецька та В.О. Гавриш [74], розрахунки з покупцями є важливим об'єктом управління та контролю, який безпосередньо впливає на ефективність діяльності підприємства, формуючи інформаційну базу для прийняття управлінських рішень.

На думку В. Жарнікової [75], головна мета системи таких розрахунків полягає у «гарантованому виконанні зобов'язань покупців перед постачальниками в оптимальний проміжок часу між моментом передачі товарів, робіт чи послуг та отриманням коштів». Цю позицію поділяють і інші науковці (В. Слєпченко, М.

Скрипник [76], А. Макаренко, Д. Кучкіна [77]), підкреслюючи необхідність належного контролю, деталізації та своєчасності відображення таких операцій у бухгалтерському обліку.

У міжнародній практиці механізм розрахунків з іноземними покупцями охоплює комплекс взаємопов'язаних фінансових, правових та облікових процедур, які забезпечують своєчасне отримання коштів за поставлені товари чи надані послуги. Цей механізм відображає ефективність господарської діяльності підприємства на зовнішніх ринках, адже своєчасна оплата від покупців створює основу для безперебійного фінансування виробничих процесів, виплати заробітної плати, покриття витрат і формування прибутку.

Таким чином, розрахунки з іноземними покупцями доцільно розглядати як законодавчо врегульовану систему фінансових взаємовідносин, спрямовану на виконання зовнішньоекономічних зобов'язань і підтримання фінансової стійкості підприємства. Їх ефективна організація потребує врахування міжнародних банківських механізмів, форм платежів, валютних умов і ризиків, притаманних зовнішньоекономічній діяльності.

Як відомо, банки істотно впливають на безпеку, швидкість та надійність міжнародних розрахунків (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Функції, що виконують банки, виступаючи суб'єктами міжнародних розрахунків

Джерело: складено на основі [39]

У сучасній міжнародній економіці функціонує широка система способів, форм і інструментів платежів, які забезпечують цілісний, гнучкий та дієвий механізм розрахунків. Вибір способу платежу визначається тим, як саме здійснюється оплата товару в залежності від моменту його фактичної поставки. У міжнародній практиці використовують кілька основних способів здійснення платежів [39] (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Основні способи здійснення платежів

Спосіб платежу	Характеристика
Банківський переказ	Оплата здійснюється одразу після отримання товару – використовується при високій довірі між сторонами
Авансовий платіж	Оплата до відвантаження товару мінімізує ризики експортера
Платіж у кредит	Відстрочка оплати, яку експортер надає імпортеру, використовуючи за потреби кредитні інструменти чи банківські гарантії
Комбінований спосіб	Поєднання авансу, банківських переказів та кредитних платежів, залежно від умов контракту

Джерело: складено на основі [33]

Класифікація способів міжнародних розрахунків дозволяє обрати оптимальний спосіб платежу для конкретної угоди. Ефективність зовнішньоекономічних розрахунків визначається не лише оптимальним вибором форми платежу, а й належною організацією процедури їх здійснення. Саме тому критично важливо дотримуватись чіткої послідовності дій (етапів розрахунків) учасників зовнішньоекономічної операції, що забезпечує своєчасність, прозорість та безпечність проведення платежів, мінімізуючи ризики для обох сторін.

На початковій стадії взаємодії контрагентів узгоджуються умови та укладається контракт, тобто сторони визначають форму міжнародних розрахунків, валюту платежу, строки оплати, умови поставки Інкотермс, порядок оформлення документів і відповідальність за порушення зобов'язань. На етапі підготовки документації експортер формує комерційні та транспортні документи (рахунок-фактуру, пакувальний лист, CMR, сертифікати, митні документи), які необхідні для здійснення платежу, оскільки підтверджують виконання умов поставки. На етапі проведення платежу експортер очікує надходження оплати за погодженою формою розрахунків (банківський переказ, авансовий платіж, платіж у кредит або

комбінований платіж), передає необхідні документи банку та контролює виконання платіжних операцій. Фінальним етапом є завершення розрахунків та контроль виконання, під час якого експортер підтверджує надходження коштів, звіряє розрахунки з покупцем, проводить бухгалтерський облік операцій і аналізує коректність виконання умов контракту [33].

Описані етапи організації міжнародних розрахунків формують структуровану процедуру взаємодії контрагентів. Проте для досягнення стабільності та передбачуваності зовнішньоекономічних операцій важливо не лише дотримуватись певної послідовності дій, а й забезпечувати їх максимальну захищеність. Тому питання безпеки та надійності розрахунків залишаються вкрай актуальними. Важливу роль у цьому питанні відіграють:

- банківська гарантія – письмове або електронне зобов'язання банку на вимогу клієнта виплатити бенефіціару визначену суму у разі невиконання клієнтом своїх зобов'язань. Гарантія є автономною та не залежить від основного договору [66];
- страхування угод – захищає від можливих збитків і непередбачених ситуацій; рекомендується страхувати вантажі на час доставки [18];
- факторинг – компанія (експортер) ще до оплати покупцем продає рахунки до сплати банку або факторинговій компанії, після чого компанія швидко отримує гроші від фактору, а фактор відповідно сам стягує кошти від покупця;
- форфейтинг – компанія продає борг банку або форфейтеру отримуючи швидко гроші, при цьому форфейтер бере всі ризики не оплати платежу [67].

Отже, гарантії та різні види страхування захищають від комерційних та політичних невизначиностей, а факторинг та форфейтинг гарантують захист від неоплати платежу покупцем.

Безпека та надійність міжнародних розрахунків є важливими умовами стабільної зовнішньоекономічної діяльності. Проте навіть за наявності гарантій та страхування угод учасники можуть стикатися з непередбачуваними чинниками, що впливають на своєчасність і повноту платежів. Проаналізуємо ризики міжнародних розрахунків та можливі способи їх мінімізації.

Під час укладання зовнішньоторговельних угод експортери та банки враховують широкий спектр чинників, зокрема:

- фінансовий стан і репутацію покупця;
- політичні та економічні умови країни;
- обмеження на законодавчому рівні;
- ситуацію на світовому ринку тощо.

Ризик – це ситуація з непередбачуваним результатом. Метою аналізу ризиків міжнародних розрахунків є їхня мінімізація та уникнення фінансових втрат. Як видно з табл. 1.2, будь-хто з учасників зовнішньоекономічної діяльності може зазнати збитків, тому аналіз та розробка дієвих методів попередження ризиків є критично важливими для підприємства.

Таблиця 1.2

Ризики міжнародних розрахунків та методи їх мінімізації

Ризик	Суть ризику	Наслідки для учасників ЗЕД	Методи мінімізації ризиків
Політичний	Війни, революції, ембарго, націоналізація, політична нестабільність	Неможливість поставки або оплати, затримка платежів, блокування міжнародних операцій	Страховання політичних ризиків, гарантії, форфейтинг, вибір стабільних країн-партнерів
Економічний	Висока інфляція, валютні обмеження, низькі резерви, зміни законодавства	Нездатність покупця оплатити, затримки банківських операцій, ризики непоставки	Моніторинг рейтингових агентств, скорочення строків контрактів, державне страхування, встановлення лімітів на країну
Банківський	Фінансова нестабільність банку, слабкий контроль, низька ліквідність	Банк не виконує платіж або затримує його, втрата коштів	Аналіз фінансових показників банку, встановлення лімітів, підтвердження акредитивів, вибір надійних банків
Валютний	Зміна валютних курсів між укладанням угоди та платежем	Втрати для експортера або імпортера, переоцінка зобов'язань	Форварди, ф'ючерси, опціони, свопи; валютні застереження; індексація цін; зміна строків платежу
Ризики контрагента	Неплатоспроможність, шахрайство, відмова виконувати контракт	Невиконання зобов'язань, втрати від неплатежу, збитки в логістиці	Перевірка контрагента, використання авансу, гарантій, акредитивів, страхування комерційних ризиків

Операційний	Помилки в документах, технічні збої, логістичні проблеми	Відмова банку в оплаті, затримки, штрафи	Ретельна перевірка документів, цифровізація, стандартизовані процедури, навчання персоналу
Правовий	Неузгодженість контракту, різні правові системи, зміни законодавства	Спори, невиконання контракту, додаткові витрати	Використання типових контрактів, юридичний супровід, арбітражних застережень, правил Інкотермс

Джерело: складено на основі [25]

Отже, міжнародні розрахунки забезпечують рух коштів у зовнішньоекономічній діяльності та залежать від правильного вибору способу платежу, дотримання процедур і ролі банків у гарантуванні безпеки операцій. Водночас вони супроводжуються політичними, економічними, валютними, банківськими та правовими ризиками, які можуть призвести до фінансових втрат. Підприємства для їх запобігання застосовують банківські гарантії, страхування, факторинг, форфейтинг, перевіряють контрагентів і враховують зовнішні умови. Ефективне управління ризиками та використання сучасних фінансових інструментів підвищують надійність міжнародних розрахунків і стабільність зовнішньоекономічної діяльності.

1.2. Нормативно–правове забезпечення обліку та контролю розрахунків з іноземними покупцями

У сучасному економічному середовищі, що характеризується динамічними процесами глобалізації, зростанням міжнародної конкуренції та активізацією зовнішньоторговельних зв'язків, ефективність зовнішньоекономічної діяльності підприємств значною мірою визначається належною організацією розрахунків із зарубіжними контрагентами. Облік і контроль розрахунків з іноземними покупцями є ключовими елементами фінансового управління та забезпечення економічної безпеки. Виконання таких транзакцій супроводжується впливом валютних курсів, відмінностями у правових системах та підвищеною ймовірністю

операційних ризиків, що детермінує необхідність чіткого та комплексного нормативно-правового регулювання.

Правове регулювання у цій сфері включає сукупність міжнародних норм, національних законів та підзаконних нормативних актів. Ці документи встановлюють уніфіковані правила для здійснення міжнародних торговельних операцій, регулюють порядок обліку доходів, дебіторської заборгованості та відображення курсових різниць, а також забезпечують валютний контроль і моніторинг своєчасності розрахунків.

Основні групи регуляторних документів, які встановлюють правила ведення обліку й контролю розрахунків з іноземними контрагентами, їх значення для підприємства розглянемо в таблиці 1.3.

Таблиця 1.3

Нормативно–правове забезпечення обліку та контролю розрахункових операцій підприємства з іноземними покупцями

№ з/п	Група регулювання	Нормативний документ	Характеристика регулювання	Практичне значення для підприємства
1.	МСФЗ/МСБО	МСФЗ 15 «Дохід від договорів з клієнтами» [36]	Встановлює п'ятиступеневу модель визнання доходу, правила фіксації доходу за контрактами з іноземними покупцями.	Забезпечує правильне та своєчасне визнання доходів від експорту, підвищує прозорість фінансової звітності.
		МСБО 21 «Вплив змін валютних курсів» [34]	Регулює перерахунок валютних операцій, визначення курсових різниць, порядок оцінки ЗЕД-операцій.	Дає змогу коректно оцінювати дебіторську заборгованість у валюті, мінімізує валютні ризики у звітності.
		МСФЗ 9 «Фінансові інструменти» [38]	Визначає порядок оцінки фінансових активів, створення резервів під очікувані кредитні збитки нерезидентів.	Дозволяє своєчасно формувати резерви за сумнівною дебіторською заборгованістю та оцінювати кредитоспроможність іноземних покупців.
		МСБО 2 «Запаси» [36]	Регулює оцінку запасів, порядок формування собівартості реалізованих експортних товарів.	Дозволяє точно визначати витрати та фінансовий результат від експортних операцій.

Продовж. табл. 1.3

		МСФЗ 7 «Фінансові інструменти: розкриття інформації» [37]	Вимагає розкриття ризиків: валютного, кредитного, ліквідності, операційних ризиків ЗЕД.	Підвищує інвестиційну привабливість і довіру партнерів, забезпечує прозорість ризиків ЗЕД.
2.	Законодавство України у сфері бухгалтерського обліку	Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність» [49]	Встановлює загальні принципи обліку та документування, вимоги до фінзвітності.	Гарантує правильне документальне оформлення ЗЕД-операцій та їх достовірне відображення у звітності.
		НП(С)БО 15 «Дохід» [55]	Регулює визнання доходів від реалізації товарів/послуг іноземним покупцям.	Забезпечує відповідність бухгалтерського обліку податковим вимогам при експорті.
		НП(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів» [54]	Правила визначення монетарних статей, фіксації курсових різниць.	Дозволяє уникати помилок при відображенні валютних операцій, контролювати фінансовий результат.
		Наказ МФУ №291 «Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку та Інструкції про його застосування» [56]	Рахунки для відображення дебіторської заборгованості, доходів, витрат, курсових різниць.	Стандартизує облік розрахунків із нерезидентами, полегшує внутрішній контроль.
3.	Законодавство у сфері ЗЕД	Закон «Про зовнішньоекономічну діяльність» [59]	Визначає порядок укладання ЗЕД-контрактів, права й обов'язки сторін, види ЗЕД-операцій.	Забезпечує юридичний захист підприємства в міжнародних угодах.
		Митний кодекс України [32]	Регламентує оформлення експортних вантажів, митні декларації, підтвердження експорту.	Дозволяє правильно підтвердити ставку ПДВ 0% та уникнути штрафів.
		Закон «Про валюту і валютні операції» [50]	Строки розрахунків, порядок валютних операцій, контроль банків.	Гарантує виконання строків ЗЕД-операцій, уникнення пені та штрафів.
4.	Податкове законодавство	Податковий кодекс України [46]	Оподаткування експорту (ПДВ 0%), визначення доходів/витрат у валюті, ТЦУ, курсові різниці.	Дозволяє оптимізувати податкове навантаження та уникнути податкових проблем у ЗЕД.
5.	Валютне регулювання та банківський нагляд	Постанова НБУ №5 [57], Постанова НБУ №7 [52], Постанова НБУ №18 [60], Постанова НБУ №67 [58]	Порядок купівлі та переказу валютних коштів, валютний контроль, встановлення роботи банківських систем на час воєнного стану	Забезпечує безперервність валютних платежів за контрактами, забезпечує законність валютних платежів і запобігає блокуванню операцій банком.

Продовж. табл. 1.3

6.	Фінансовий моніторинг	Закон «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [51]	Контроль ризикових операцій, ідентифікація нерезидентів.	Забезпечує легітимність операцій та запобігає штрафам за порушення фінмоніторингу.
----	-----------------------	--	--	--

Джерело: узагальнено автором

В основі уніфікації облікових процесів лежать Міжнародні стандарти фінансової звітності, які забезпечують транспарентність, зіставність та узгодженість фінансової інформації підприємств, що працюють на міжнародних ринках.

Значну роль відіграє також законодавство України, яке деталізує норми ведення фінансового та податкового обліку експортних операцій, порядок розрахунків в іноземній валюті, митні процедури та валютний контроль, вимоги до фінансового моніторингу зовнішньоекономічної діяльності.

Неухильне виконання вимог Податкового кодексу України, законів України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність», «Про валюту і валютні операції», Митного кодексу, а також нормативно-правових актів НБУ та Міністерства фінансів є імперативною передумовою для належної організації обліку, мінімізації фінансових та правових ризиків, пов'язаних із порушенням термінів, несвоєчасністю або неповним погашенням заборгованості іноземними контрагентами.

Таким чином, комплексне нормативно-правове регулювання обліку та контролю розрахунків із зовнішніми контрагентами формує єдиний механізм, основною метою якого є гарантування достовірності фінансових даних, зміцнення фінансової дисципліни, захист економічних інтересів суб'єкта господарювання у сфері міжнародної торгівлі. Системна злагодженість та результативність цього регуляторного поля мають ключове значення для коректного та уніфікованого відображення міжнародних комерційних операцій у фінансовій звітності,

ефективного управління валютними ризиками, забезпечення сталості та прогнозованості фінансових показників підприємства.

1.3. Проблемні питання обліку та контролю розрахункових операцій підприємства з іноземними покупцями

Ефективна організація обліку та контролю розрахунків з іноземними покупцями є фундаментальним елементом стратегічного управління міжнародною діяльністю підприємства. В умовах поглиблення глобалізаційних процесів, волатильності валютних ринків та посилення вимог фінансового моніторингу, якість облікового забезпечення безпосередньо впливає на платоспроможність, фінансову стійкість та ділову репутацію суб'єктів господарювання. Складність операцій з іноземними партнерами зумовлена специфікою вибору методів оцінки активів, процедурами валютного перерахунку, необхідністю документального підтвердження експорту, а також жорстким дотриманням вимог валютного законодавства НБУ та МСФЗ.

Аналіз наукових напрацювань свідчить, що найбільш критичним аспектом у цій сфері залишається коливання валютних курсів. Це призводить до виникнення суттєвих курсових різниць, що викривлює достовірність відображення дебіторської заборгованості та фінансових результатів. Питанням методології та прогнозування валютних коливань присвячено дослідження І.І. Вольфа, А.В. Заячковського, Я.І. Корнаги та А.Г. Лещинського [14]. Додаткову вразливість підприємств створює обмежене використання інструментів страхування та хеджування фінансових ризиків, що детально вивчали Л.М. Філіпішина та О. Пятецький [69].

Суттєвим дестабілізуючим чинником виступає нестабільність нормативно-правового регулювання ЗЕД, що ускладнює контроль за строками розрахунків та виконанням договірних зобов'язань (Н.М. Проскуріна, В.П. Гринь, Д.І. Квашина [61]). Як наслідок, виникає проблема несвоєчасного надходження валютної виручки, яка провокує накопичення простроченої дебіторської заборгованості та

дефіцит обігових коштів (Р.І. Грешко, В.М. Харабара [16]). Ситуація погіршується логістичними та геополітичними бар'єрами, які аналізували В.В. Ільницький та Р.Р. Русин-Гриник [27], а також низьким рівнем автоматизації облікових процесів, що, за висновками Н. В. Кінзерської [28], підвищує ризик помилок і знижує оперативність управлінського контролю.

Попри значний масив теоретичних досліджень, практична реалізація міжнародних розрахунків залишається однією з найскладніших ділянок обліку. Особливої уваги потребують відмінності у правових системах країн-контрагентів, що ускладнює інтерпретацію умов договорів та механізми вирішення господарських спорів. Затримки платежів та невиконання контрактних зобов'язань у транскордонному середовищі становлять пряму загрозу фінансовій безпеці підприємства, що підтверджує актуальність подальшого вдосконалення методичного забезпечення цієї галузі.

Процес облікового відображення розрахунків у сфері зовнішньоекономічної діяльності супроводжується специфічними складнощами, зумовленими впливом таких чинників:

- дискретність визнання доходу (складність ідентифікації моменту переходу ризиків та вигод, а отже й визнання виручки від реалізації іноземним контрагентам, що вимагає ретельного узгодження моментів відвантаження з різноманітними базисними умовами постачання згідно з правилами Інкотермс);
- волатильність валютного середовища (необхідність чіткого дотримання методології відображення курсових різниць, що виникають внаслідок перерахунку монетарних статей балансу. Такі коливання безпосередньо корелюють із загальним фінансовим результатом діяльності та вимагають точного розподілу на операційні та неопераційні складові);
- невизначеність оцінки дебіторської заборгованості (труднощі при проведенні поточної оцінки та інвентаризації заборгованості в умовах нестабільних валютних курсів, що суттєво ускладнює адекватне формування резерву сумнівних боргів, викривлює реальну вартість активів у звітності та перешкоджає точному прогнозуванню майбутніх грошових потоків)[71].

Підприємства також стикаються з жорсткими валютними обмеженнями, що проявляються у встановлених строках проведення розрахунків, посиленому валютному контролю з боку банківських установ, а також у регулюванні можливостей переказу чи конвертації коштів. Такі обмеження ускладнюють виконання зовнішньоекономічних операцій та підвищують ризики затримок у розрахунках.

Частою проблемою є блокування чи затримка операцій банківськими установами у разі найменших розбіжностей у документах або підозри порушення валютного законодавства.

У контексті міжнародних фінансових операцій ключове значення має точне та повне документальне оформлення, оскільки будь-які неточності здатні значно ускладнити проведення взаєморозрахунків. Серед типових проблем виділяють невідповідність паперів міжнародним стандартам, що перешкоджає своєчасному перерахуванню коштів, а також помилки у рахунках-фактурах, транспортних та митних деклараціях. Крім того, будь-які розбіжності у реквізитах або інформації про відвантаження можуть слугувати підставою для тимчасового блокування платежу, або навіть його повного відхилення банком-кореспондентом.

Внутрішні чинники нерідко посилюють зовнішні загрози, створюючи додаткові складнощі у відстеженні міжнародних розрахунків. Зокрема, недостатній нагляд за станом взаєморозрахунків з іноземними партнерами ускладнює вчасне виявлення простроченої заборгованості та реагування на можливі проблеми. Низький рівень автоматизації бухгалтерського й управлінського обліку призводить до затримок в обробці даних і підвищує ризик помилок. Крім того, недоліки у внутрішніх процедурах контролю унеможливають оперативне виявлення порушень, що негативно впливає на успішність зовнішньоекономічної діяльності підприємства [21].

Отже, на розрахунки з нерезидентами впливають як зовнішні, так і внутрішні чинники. Розбіжності у законах різних країн, коливання курсів валют, суворі вимоги до регулювання та помилки в документах значно ускладнюють виконання міжнародних угод. Водночас, внутрішні організаційні проблеми та

слабкий внутрішній контроль роблять ці ризики ще більшими. Тому для більш ефективного механізму управління цими процесами необхідний всебічний підхід, який включає покращення робочих процедур, автоматизацію ведення обліку та посилення управлінського нагляду.

РОЗДІЛ 2

ОБЛІК І КОНТРОЛЬ РОЗРАХУНКОВИХ ОПЕРАЦІЙ ПІДПРИЄМСТВА З ІНОЗЕМНИМИ ПОКУПЦЯМИ

2.1. Економічна оцінка фінансово-господарської діяльності ТОВ «Гарант Експорт»

ТОВ «Гарант Експорт» – підприємство, що здійснює зовнішньоекономічну діяльність, основним напрямом якої є оптова торгівля меблями на міжнародних ринках. Компанія виконує функції міжнародного постачальника, веде активні розрахунки з іноземними контрагентами та працює в умовах війни. Форма власності – приватна. Середньорічна кількість працівників - 10 осіб.

ТОВ «Гарант Експорт» відноситься до малих підприємств за двома з трьох критеріїв, що визначають розмір підприємства: балансова вартість активів – до 4 млн. євро включно; чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) – до 8 млн. євро включно; середня кількість працівників – до 50 осіб включно [75].

Бухгалтерський облік на підприємстві здійснюється на основі Наказу № 1 про організацію бухгалтерського обліку та облікову політику від 11 січня 2024 року (Додаток А). За розробку його положень та їх дотримання відповідає керівник та головний бухгалтер. Наказ на підприємстві сформовано на підставі Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні», Положень (стандартів) бухгалтерського обліку. Підприємство використовує автоматизовану форму ведення бухгалтерського обліку за допомогою програми «BAS Бухгалтерія», має свій робочий план рахунків (Додаток Е).

Статутний капітал Товариства становить 13 001 000,00 (тринадцять мільйонів одна тисяча) гривень 00 копійок [42].

На основі даних бухгалтерського обліку та форм фінансової звітності 2022-2024 рр. (Додатки Б-Д) проведемо фінансово-господарський аналіз діяльності ТОВ «Гарант Експорт».

Фінансово-господарський аналіз діяльності є комплексним дослідженням фінансового стану, результатів діяльності та ефективності використання ресурсів підприємства. Метою фінансово-господарського аналізу є оцінка стану і

результатів діяльності підприємства; визначення проблем та потенціалу підвищення ефективності; розробка прогнозу показників на перспективу [5].

Результати дослідження динамічних змін фінансово-економічних показників ТОВ «Гарант Експорт» представимо в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Фінансово-економічні показники діяльності ТОВ «Гарант Експорт»
у 2022–2024 рр.

Показники	Роки			Середній темп росту, %
	2022	2023	2024	
Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн.	122 711,3	163 647,1	209 680,0	+30,6 %
Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	106 201,9	147 035,7	189 488,1	+33,6 %
Чистий прибуток підприємства, тис. грн.	3 389,9	2 267,5	4 017,4	+8,9 %
Валюта балансу, тис. грн.	72 752,5	67 409,1	61 572,0	–8,0 %
Власний капітал, тис. грн.	27 012,7	29 280,2	33 297,6	+11,0 %
Власні оборотні кошти, тис. грн.	–17 707,9	–5 653,3	2 105,4	+102,7%
Кредиторська заборгованість, тис. грн.	50 239,8	42 628,9	32 774,4	–19,3 %
Дебіторська заборгованість, тис. грн.	25 002,5	22 649,6	25 150,9	+0,3 %

Джерело: розраховано автором

Як бачимо з даних таблиці 2.1, у 2022-2024 роках чистий дохід від реалізації продукції зростає майже на 87 млн. грн. або на 30,6%, значно випереджаючи прибуток, що свідчить як про збільшення обсягів діяльності, так й про зростання витрат товариства. Собівартість продукції збільшилась на 83 млн. грн., проте темпи її зростання є дещо вищими за дохід, що може впливати на рентабельність виробництва. Прибуток також показує позитивну динаміку у порівнянні з 2022 роком, зокрема, у 2024 році відбулось його зростання на 8,9%.

Активи підприємства зменшились на 8%, проте власний капітал зростає на 6,3 млн. грн. або 11%, тобто ТОВ «Гарант Експорт» стає менш залежним від зовнішніх джерел фінансування. Кредиторська заборгованість скоротилась на 17,5 млн. грн. (19,3%), що покращує показники фінансової стійкості підприємства. Дебіторська заборгованість майже не змінилась (+0,3%) та підтверджує стабільну політику розрахунків.

Отже, аналіз фінансово-господарської діяльності ТОВ «Гарант Експорт» підтверджує позитивні зміни основних її показників у 2022-2024 роках.

Проведемо розрахунок показників ліквідності досліджуваного підприємства в табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Показники ліквідності ТОВ «Гарант Експорт» у 2022–2024 рр.

Показники	Роки			Середній темп росту, %	Нормативне значення
	2022	2023	2024		
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,042	0,258	0,171	+101,7%	>0
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,611	0,851	1,07	+32,3%	0,7-1,0
Коефіцієнт покриття	0,613	0,851	1,07	+32,1%	<1
Чистий оборотний капітал, тис. грн.	-17707,9	-5653,3	+2105,4	+102,7%	>0

Джерело: розраховано автором

Ліквідність підприємства означає здатність його активів бути швидко оберненими у грошові кошти без значних втрат їхньої поточної ринкової вартості [74]. Проведений аналіз демонструє, що ліквідність підприємства суттєво поліпшується за всіма основними показниками. У 2024 р. підприємство вперше досягло нормативів за швидкою та поточною ліквідністю. Чистий оборотний капітал став позитивним, що є показником відновлення фінансової рівноваги. Водночас коефіцієнт абсолютної ліквідності залишається нижче норми, відтак, підприємство все ще не здатне покривати поточні зобов'язання за рахунок найбільш ліквідних активів.

Успішне функціонування підприємства супроводжується фінансовою незалежністю, адже вона забезпечує стійкість та можливості для розвитку. Аналіз фінансової стійкості – це оцінка здатності підприємства забезпечувати стабільну діяльність та показує наскільки підприємство незалежне від зовнішніх джерел фінансування, чи має достатній обсяг власного капіталу та чи може витримати фінансові ризики [6]. Результати аналізу фінансової стійкості ТОВ «Гарант Експорт» наведено в табл. 2.3.

У 2022–2024 роках підприємство значно поліпшило показники фінансової стійкості. Найбільш позитивні зміни пов'язані зі зростанням частки власного

капіталу, зниженням боргового навантаження, переходом від дефіциту до наявності власних оборотних коштів.

Таблиця 2.3

Показники фінансової стійкості ТОВ «Гарант Експорт» у 2022–2024 рр.

Показники	Роки			Середній темп росту, %	Нормативне значення
	2022	2023	2024		
Коефіцієнт автономії	0,371	0,434	0,541	+20,7%	<0,5
Коефіцієнт фінансової залежності	1,69	1,46	0,98	-23,8%	>1
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	-0,66	-0,19	0,06	+101,4%	>0
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами	-0,63	-0,17	0,07	+107,1%	>0

Джерело: розраховано автором

Проте показники маневреності власного капіталу та забезпеченості власними оборотними коштами вказують на потребу у подальшому нарощуванні власних джерел для фінансування оборотних активів.

Невід’ємною частиною фінансово-господарського аналізу діяльності є оцінка його рентабельності. Оцінка рентабельності – це аналіз показників, що відображають ефективність діяльності підприємства, тобто яку віддачу забезпечують вкладені кошти, ресурси чи здійснені затрати [62]. Результати аналізу показників рентабельності нашого підприємства представимо в табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Показники рентабельності ТОВ «Гарант Експорт» за 2022–2024 рр.

Показники	Роки			Середній темп росту, %	Нормативне значення
	2022	2023	2024		
Коефіцієнт рентабельності активів	0,049	0,032	0,062	+12,4%	> 0
Коефіцієнт рентабельності продукції	0,155	0,113	0,107	-17,0%	> 0
Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	0,134	0,081	0,128	-2,3%	> 0
Коефіцієнт рентабельності продажу	0,028	0,014	0,019	-17,6%	> 0

Джерело: розраховано автором

Протягом аналізованого періоду підприємство залишається прибутковим, що підтверджується позитивними значеннями всіх показників рентабельності, які перевищують нуль. Найкращу динаміку демонструє рентабельність активів, яка у 2024 році суттєво зросла, що свідчить про ефективніше використання майна та кращу результативність основної діяльності.

Найгіршу тенденцію демонструють рентабельність продукції та рентабельність продажу, які протягом трьох років знижуються. Це вказує на погіршення маржинальності, тобто зменшення прибутку, отриманого з одиниці продукції та з кожної гривні виручки. Рентабельність власного капіталу має певні коливання, однак загалом залишається на прийнятному рівні, що є позитивним сигналом для власників та потенційних інвесторів.

Підсумовуючи дані аналізу оцінки рентабельності, зазначимо, що підприємство зберігає загальний рівень прибутковості та ефективно використовує свої ресурси. Однак, спостерігаються певні негативні зміни у рентабельності продукції та обсягах реалізації. Така неоднорідна ситуація вказує на вплив як внутрішніх управлінських факторів, так і зовнішніх ринкових умов.

Для комплексної оцінки сильних та слабких сторін підприємства проведемо SWOT-аналіз, який дозволить виявити можливості та загрози зовнішнього середовища, забезпечить глибше розуміння причин спостережених тенденцій та допоможе сформулювати обґрунтовані напрями стратегічного розвитку.

SWOT-аналіз є невід'ємною складовою стратегічного планування. Він допомагає визначити не лише сильні та слабкі аспекти внутрішньої діяльності підприємства, але й окреслити можливості та потенційні загрози, що виникають у зовнішньому середовищі [4].

Таблиця 2.5

SWOT-аналіз діяльності ТОВ «Гарант Експорт»

Категорія	Характеристика
Сильні сторони (Strengths)	• зростання чистого доходу на 30,6% свідчить про збільшення масштабів діяльності та стабільний попит на продукцію; • поступове зміцнення фінансової стійкості – коефіцієнт автономії зріс з 0,371 до 0,541, що означає підвищення частки власного капіталу; • різке зменшення кредиторської заборгованості на 19,3% зменшило боргове навантаження;

Категорія	Характеристика
Сильні сторони (Strengths)	• відновлення власних оборотних коштів, перехід від –17707,9 тис. грн у 2022 р. до +2105,4 тис. грн у 2024 р; • покращення ліквідності – досягнення нормативів за швидкою та поточною ліквідністю у 2024 р; • суттєве покращення рентабельності активів свідчить про ефективніше управління ресурсами; • зростання власного капіталу на 11%, що забезпечує більшу фінансову незалежність; • зменшення валюти балансу на 8% – означає підприємство стало більш гнучкішим й ефективнішим з точки зору управління активами.
Слабкі сторони (Weaknesses)	• собівартість зростає швидше за дохід (33,6% проти 30,6%), що посилює тиск на прибутковість; • зниження рентабельності продукції та продажу протягом трьох років, що відображає погіршення маржинальності; • низький коефіцієнт абсолютної ліквідності – 0,171 у 2024 р. – свідчить про нестачу найбільш ліквідних активів; • певні коливання чистого прибутку (у 2023 р. він зменшився, лише в 2024 р. відновився); • маневреність власного капіталу та забезпеченість власними оборотними коштами лише вийшли у позитивну зону, але залишаються близькими до мінімальних нормативів.
Можливості (Opportunities)	• оптимізація витрат і підвищення маржинальності, оскільки собівартість зростає швидше за дохід; • розширення обсягів продажів завдяки зростаючому попиту, проявляється у збільшенні чистого доходу; • покращення управління грошовими потоками — підприємство вже досягло покращення ліквідності, і може продовжити цей тренд; • використання зростання фінансової стійкості для диверсифікації діяльності або виходу на нові ринки; • удосконалення дебіторської політики, адже рівень дебіторської заборгованості залишається стабільним.
Загрози (Threats)	• можливе погіршення рентабельності, якщо темпи зростання собівартості й надалі випереджатимуть зростання доходів; • ймовірне загострення проблем із ліквідністю, оскільки абсолютна ліквідність залишається низькою; • ризики коливання прибутку, які вже проявилися у 2023 році; • зменшення активів, що може впливати на довгостроковий потенціал підприємства; • вразливість до зростання кредиторських чи інших зовнішніх зобов'язань у майбутньому, адже лише у 2024 р. підприємство стабілізувало власні оборотні кошти. • можливий дефіцит фінансових ресурсів для інвестицій у розвиток, якщо прибутковість знову знизиться.

Джерело: складено автором

У 2022–2024 роках відзначається позитивна динаміка фінансового стану ТОВ «Гарант Експорт», що проявляється у збільшенні прибутків, підвищенні

рівня ліквідності та нарощуванні власного капіталу. Водночас, компанії необхідно зосередитися на поліпшенні рентабельності, стримуванні зростання операційних витрат та збільшенні обсягу ліквідних активів. Досягнуті успіхи слугують міцним фундаментом для подальшого розвитку, тоді як виявлені недоліки та зовнішні загрози визначають напрямки для прийняття обґрунтованих управлінських рішень у перспективі.

2.2. Особливості первинного, аналітичного і синтетичного обліку розрахунків з іноземними покупцями у ТОВ «Гарант Експорт»

Розрахунки з іноземними покупцями – це комплекс взаємних грошових зобов'язань, що виникають між компанією та її закордонними партнерами внаслідок здійснення зовнішньоекономічної діяльності. Вони охоплюють усі види розрахунків, пов'язаних з оплатою товарів, наданням послуг, виконанням робіт та регламентуються міжнародними стандартами, валютним законодавством, умовами укладених договорів. Вплив розрахунків з іноземними покупцями на діяльність підприємства охарактеризуємо в табл. 2.6.

Таблиця 2.6

Вплив розрахунків з іноземними покупцями на зовнішньоекономічну
діяльність підприємства

Значення розрахунків	Характеристика
Забезпечення стабільного надходження валюти	Надходження іноземної валюти впливає на фінансові результати компанії та забезпечує її платоспроможність.
Формування конкурентоспроможності на зовнішньому ринку	Гнучкі та вигідні умови оплати роблять компанію більш привабливою для міжнародних партнерів.
Зниження фінансових ризиків	Оптимальний вибір форми розрахунків дозволяє зменшити ризики неплатежів, валютних коливань та можливих шахрайських дій.
Підвищення ефективності управління дебіторською заборгованістю	Постійний контроль за станом розрахунків дає змогу запобігти простроченням, прискорити обіг капіталу та оптимізувати грошові потоки.
Виконання вимог валютного контролю	Коректний облік та належне документальне оформлення розрахунків забезпечують дотримання вимог законодавства, допомагаючи уникнути штрафів та затримок платежів.

Підтримка позитивної ділової репутації	Своєчасне та коректне виконання розрахункових операцій зміцнює ділові відносини між партнерами та сприяє укладенню нових контрактів.
--	--

Джерело: складено на основі [29]

Під час здійснення зовнішньоекономічної діяльності, ТОВ «Гарант Експорт» керується Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність» [59], Митним [32] та Податковим [46] кодексами України, Закон «Про валюту і валютні операції» [50].

Оскільки ТОВ «Гарант Експорт» спеціалізується на експорті меблів, розглянемо детальніше особливості документування та обліку експортних операцій.

Первинний облік є важливою складовою системи фінансової інформації підприємства, оскільки забезпечує прозорість, контрольованість і юридичну обґрунтованість розрахунків з іноземними покупцями. Первинними документами для бухгалтерських записів при експорті товарів є контракт, митна декларація, транспортні накладні, інвойс, пакувальний лист, акт приймання-передачі товару (Додаток Ж).

Операції експорту в товаристві розпочинаються з оформлення відносин з партнером-нерезидентом, а саме – з укладання зовнішньоекономічного контракту. В Україні при укладанні договорів, слід дотримуватися Правил Інкотермс. Інкотермс – це міжнародні правила, розроблені Міжнародною торговою палатою, які визначають умови постачання товарів у зовнішньоторговельних операціях. Вони встановлюють розподіл обов’язків, ризиків і витрат між продавцем і покупцем у процесі доставки товару. Правила Інкотермс регулюють, хто відповідає за транспортування товару, хто оплачує страхування, митні процедури та інші витрати, а також визначають момент переходу ризику від продавця до покупця, місце та спосіб поставки продукції [3]. Саме визначення правил поставки відповідно до умов Інкотермс в подальшому вплине на визнання та облік транспортних витрат, оподаткування.

Міжнародний договір укладається у письмовій формі двома мовами. Такий договір містить наступні умови: назву, номер контракту, дату та місце його укладення, преамбулу, предмет контракту, ціну та загальну вартість контракту, умови поставки товарів, вантажоодержувача, умови платежів, товаросупровідну документацію, повідомлення про відвантаження, упаковку та маркування, гарантію якості товару, претензії, штрафні санкції, форсмажорні обставини, арбітраж, інші умови, юридичну адресу сторін, підписи сторін. Додаткові умови в контрактах зазначаються за домовленістю сторін [19].

Аналітичний облік розрахунків з іноземними покупцями здійснюється з метою забезпечення детального контролю за станом заборгованості кожного контрагента та виконанням умов конкретних зовнішньоекономічних контрактів. Такий підхід дозволяє підприємству отримувати оперативну інформацію про суми дебіторської заборгованості, строки її погашення, валюту операцій та відповідність фактичних розрахунків умовам договорів.

Аналітичний облік проводять за кожним іноземним покупцем окремо, що дає змогу відслідковувати динаміку розрахунків, платіжну дисципліну контрагента, своєчасність надходження валютної виручки та рух коштів у розрізі окремих поставок. Крім того, облік здійснюють за кожним зовнішньоекономічним контрактом, оскільки умови постачання, валюта платежу, ціна, строки оплати та порядок перерахування коштів можуть суттєво відрізнятися між договорами навіть з одним і тим самим покупцем.

В аналітичному обліку відображаються номер і дата контракту, сума договору, валюта розрахунків, етапи його виконання, дати виписки інвойсів, наявність простроченої дебіторської заборгованості, а також інформація про отримані платежі та курсові різниці, що виникають при їх перерахуванні.

Така деталізація забезпечує можливість контролю за виконанням умов міжнародних контрактів, сприяє своєчасному погашенню заборгованості, підвищує ефективність управління дебіторами та дозволяє своєчасно реагувати на ризики затримки платежів. Аналітичний облік у розрізі контрагентів і контрактів формує необхідну інформаційну базу для управлінських рішень,

зовнішньоекономічної діяльності та внутрішнього фінансового контролю підприємства.

Подальші бухгалтерські записи з обліку реалізації експортних товарів в ТОВ «Гарант Експорт» будуть залежати від форми оплати (попередньої оплати, післяоплати чи змішаної форми), що визначається умовами зовнішньоекономічного контракту. Як свідчить практика, ТОВ «Гарант Експорт» здебільшого працює на умовах оплати після відвантаження товару покупцеві.

У ТОВ «Гарант Експорт» реалізація експортних товарів іноземному покупцю відбувається, як правило, відповідно до FCA Інкотермс. Згідно з правилами FCA Інкотермс постачальник здійснює передачу товару у визначеному місці, після чого покупець приймає на себе всі подальші зобов'язання та ризики, пов'язані з транспортуванням. Ці умови поставки забезпечують збалансований розподіл відповідальності, де кожна зі сторін угоди ефективно виконує свої обов'язки для досягнення спільного успіху [3].

Основні бухгалтерські рахунки, які ТОВ «Гарант Експорт» використовує для обліку розрахунків з іноземними покупцями, представимо в таблиці 2.7.

Таблиця 2.7

Робочий план рахунків для ведення обліку розрахункових операцій з іноземними покупцями у ТОВ «Гарант Експорт»

Номер рахунку	Назва рахунку	Призначення рахунку
362	Розрахунки з іноземними покупцями	Облік дебіторської заборгованості іноземних покупців за відвантажену продукцію
312	Поточні рахунки в іноземній валюті	Облік надходження коштів від нерезидентів
702	Дохід від реалізації товарів	Відображення доходу від експорту товарів
902	Собівартість реалізованих товарів	Відображення собівартості експортованої продукції
714	Дохід від операційної курсової різниці	Відображення позитивних фінансових результатів від зміни валютного курсу
945	Втрати від операційної курсової різниці	Відображення від'ємних фінансових результатів від зміни валютного курсу
643	Податкові зобов'язання	Облік ПДВ при експорті за 0 % ставкою

Продовження таблиці 2.7

93	Витрати на збут	Облік витрат, безпосередньо пов'язаних з експортом
----	-----------------	--

Джерело: узагальнено автором

Розглянемо в табл. 2.7 типові бухгалтерські проведення з обліку експортних операцій, характерних для ТОВ «Гарант Експорт».

Таблиця 2.8

Основні операції з обліку експортних операцій у ТОВ «Гарант Експорт»

№	Дата	Господарська операція	Дт	Кт	Сума
Перша подія – відвантаження продукції					
1	28.08.2024	відвантажений товар на експорт	281	281	158000
2	04.09.2024	перейшли всі ризики й вигоди, пов'язані з правом власності на товар, курс НБУ 41,2640 грн/\$*	362	702	<u>9500\$</u> 392008
3	04.09.2024	списана собівартість реалізованої товару	902	287	158000
4	04.09.2024	отримано від митного брокера послуги з декларування товару	93	631	1200
5	04.09.2024	оплачено послуги митного брокера	631	311	1200
6	30.09.2024	відображено курсову різницю за монетарною дебіторською заборгованістю на дату балансу. Курс НБУ 37,00 грн/\$* $(= (41,2640 - 41,1664) \times 9500\$ = 0,0976 \times 9500\$ = 927,20)$	945	362	927,20
7	30.09.2024	списано доходи на фінансовий результат операційної діяльності	702	791	392008
8	30.09.2024	списано витрати на фінансовий результат операційної діяльності	791	902	158000
			791	945	927,20
9	02.10.2024	зараховано валютну виручку на валютний рахунок експортера. Курс НБУ 41,2476 грн/\$*	312	362	<u>9500\$</u> 391852,20
10	02.10.2024	відображено курсову різницю при погашенні дебіторської заборгованості $(= (41,2476 - 41,1664) \times 9500\$ = 0,0812 \times 9500\$ = 771,40)$	362	714	771,40
11	31.10.2024	доходи віднесені на фінансовий результат операційної діяльності	714	791	771,40
Перша подія – отримання авансу					
1	04.09.2024	отримано аванс від покупця. Курс НБУ 41,2640 грн/\$*	312	681	<u>9500\$</u> 392008
2	05.09.2024	відвантажено товар на експорт	281	281	158000
3	27.09.2024	перейшли всі ризики й вигоди, пов'язані з правом власності на товар, курсові різниці відсутні, так як стаття заборгованості немонетарна	362	702	<u>9500\$</u> 392008
4	27.09.2024	списана собівартість реалізованого товару	902	281	158000
5	27.09.2024	отримано від митного брокера послуги з декларування товару	93	631	1200
6	27.09.2024	сплачено послуги митного брокера	631	311	1200
7	27.09.2024	взаємозалік заборгованостей, курсові різниці відсутні, так як стаття заборгованості немонетарна	681	362	<u>9500\$</u> 392008

Продовження таблиці 2.8

8	30.09.2024	доходи віднесено на фінансовий результат операційної діяльності	702	791	392008
9	30.09.2024	витрати віднесені на фінансовий результат операційної діяльності	791	902	158000
			791	93	1200

Джерело : складено на основі [43]

При здійсненні експортних операцій податок на додану вартість може бути відшкодований державою за умови ведення документального обліку всіх покупок та витрат, правильно сформованих податкових накладних (Додаток З), інших митних документів (Додаток Ж), дотримання строків подання декларації (Додаток К), контролювання відповідності сум у декларації фактичним операціям.

Відшкодування ПДВ – це процедура повернення підприємству суми податку на додану вартість, сплаченого або нарахованого у ході операцій з виробництва, придбання чи експорту товарів. Відшкодування ПДВ надає компанії можливість повернути надмірно сплачений податок. Це відбувається тоді, коли сума ПДВ, сплаченого за придбані товари, роботи чи послуги, перевищує суму ПДВ, нарахованого від продажу власної продукції, товарів або послуг. Цей механізм допомагає зменшити фінансовий тиск на підприємство, покращити його фінансовий стан та прискорити обіг коштів [11].

Таким чином, система первинного, аналітичного та синтетичного обліку розрахунків з іноземними покупцями в ТОВ «Гарант Експорт» є структурованою та відповідає вимогам національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку і Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні».

Первинний облік забезпечує належне документальне оформлення експортних операцій і розрахунків із нерезидентами. Аналітичний облік організований у розрізі кожного контрагента, договору, валюти розрахунки, що дає змогу оперативно контролювати стан дебіторської заборгованості. Синтетичний облік узагальнює інформацію про розрахунки з іноземними покупцями на відповідних рахунках бухгалтерського обліку, забезпечуючи коректне відображення курсових різниць, фінансових результатів від експортних операцій і формування достовірної фінансової звітності.

У цілому, діюча система обліку розрахунків з іноземними покупцями в ТОВ «Гарант Експорт» сприяє ефективному веденню дебіторської заборгованості, підвищуючи прозорість зовнішньоекономічної діяльності в умовах нестабільного зовнішнього середовища.

2.3 Методика контролю розрахункових операцій з іноземними покупцями в ТОВ «Гарант Експорт»

Міжнародна економічна діяльність в умовах війни залишається одним із важливих напрямків для українських підприємств. Протягом воєнного стану зберігатиметься дія певних валютних обмежень, що безпосередньо впливають на операції з імпорту та експорту, взаєморозрахунки з нерезидентами, а також на процес репатріації капіталу. Правила валютного регулювання встановлює Національний банк України, проте податкові служби також мають суттєве значення у контролі за виконанням норм законодавства у сфері зовнішньоекономічної діяльності.

Метою контролю розрахунків з іноземними покупцями є забезпечення своєчасності надходження валютної виручки, достовірності облікових даних та дотримання вимог валютного законодавства. Основні завдання контролю розрахунків в ТОВ «Гарант Експорт» представимо в табл. 2.9.

Таблиця 2.9

Основні завдання контролю розрахункових операцій з іноземними покупцями
у ТОВ «Гарант Експорт»

Завдання контролю	Характеристика об'єкта перевірки
Перевірка оформлення контрактів	Відповідність контрактів законодавству, правилам Інкотермс та внутрішнім регламентам.
Контроль виконання зобов'язань	Моніторинг строків оплати та надходження валютної виручки.
Виявлення ризиків неплатежів	Аналіз дебіторської заборгованості по контрагентах та договорах.
Достовірність бухгалтерського обліку	Перевірка коректності записів доходів, витрат та валютних операцій.
Перевірка курсових різниць	Контроль розрахунку та відображення курсових різниць.

Запобігання фінансовим порушенням	Впровадження внутрішніх процедур для зменшення фінансових і валютних ризиків.
-----------------------------------	---

Джерело: складено на основі [9]

Виконання цих завдань потребує застосування чітко визначених підходів та інструментів контролю. Саме тому важливо визначити принципи контролю, які забезпечують ефективність перевірки міжнародних розрахунків і дозволяють своєчасно виявляти та запобігати можливим порушенням.

Принципи контролю розрахунків з іноземними покупцями ТОВ «Гарант Експорт» наведено в табл. 2.10.

Таблиця 2.10

Принципи контролю розрахунків з іноземними покупцями
у ТОВ «Гарант Експорт»

Принципи	Характеристика
Системність	Дотримання норм Митного кодексу України, Закону «Про зовнішньоекономічну діяльність», вимог НБУ щодо валютного контролю та розрахунків у зовнішній торгівлі.
Оперативність	Охоплення всіх етапів міжнародних розрахунків: від укладення та реєстрації контракту до контролю надходження валютної виручки та завершення операції.
Достовірність	Своєчасне реагування на затримки платежів, відхилення від умов контракту та зміни валютного курсу, що впливають на стан розрахунків.
Безперервність	Використання підтверджувальних документів: контрактів, інвойсів, митних декларацій, банківських виписок, транспортних накладних.
Законність	Регулярний контроль стану дебіторської заборгованості, моніторинг строків виконання зобов'язань іноземними покупцями та оновлення аналітичних даних.
Запобігання фінансовим порушенням	Впровадження внутрішніх процедур для зменшення фінансових і валютних ризиків.

Джерело: складено на основі [64]

Дотримання зазначених принципів забезпечує об'єктивний та всебічний контроль за розрахунками з іноземними покупцями в ТОВ «Гарант Експорт». На їх основі розробляється набір практичних методів перевірки, які використовуються для оцінки правильності, своєчасності та повноти виконання зовнішньоекономічних зобов'язань.

До основних методів перевірки належать: документальні перевірки, суцільні та вибіркові перевірки, застосування аналітичних процедур.

Документальна перевірка включає детальний розгляд всіх початкових документів, які підтверджують факт проведення експортних операцій та здійснення розрахунків. Її основна мета – забезпечити правильність оформлення документів, відповідність законодавчим нормам, дотримання умов міжнародних угод та достовірне відображення цих операцій у фінансовій звітності компанії.

Повна та вибіркова перевірки застосовуються залежно від обсягу та рівня ймовірності фінансових втрат за операцією. Повна перевірка проводиться, коли операції пов'язані з загрозою фінансових втрат, значною сумою валютних надходжень або у випадку, якщо контрагент мав минулі затримки з оплатою. Натомість, вибіркова перевірка використовується для численних та стандартних операцій, коли кількість документації є великою. Її проведення ґрунтується на визначених критеріях вибору, таких як вартість операції, країна реєстрації покупця, спосіб міжнародних розрахунків, умови постачання згідно Інкотермс та частота затримок у попередні періоди.

Аналітичні процедури дозволяють оцінити динаміку і структуру розрахунків з покупцями:

- аналіз строків обороту дебіторської заборгованості;
- порівняння фактичних строків оплати зі строками, встановленими контрактом;
- аналіз частки простроченої дебіторської заборгованості;
- оцінка впливу курсових різниць на фінансовий результат [48].

Застосування методів контролю дозволяє комплексно оцінити правильність та своєчасність розрахунків з іноземними партнерами. Однак їхня результативність суттєво залежить від якості організації самого контрольного процесу всередині підприємства. Для забезпечення системності, безперервності та ефективності контрольних процедур потрібна чітко сформована внутрішня структура контролю. У цьому контексті організація контролю в ТОВ «Гарант Експорт» набуває особливого значення, яка передбачає налагоджену систему внутрішнього контролю, розподіл відповідальності між підрозділами та функціонування внутрішніх регламентів, що визначають порядок виконання й

перевірки операцій у сфері міжнародних розрахунків. Такий підхід дозволяє забезпечити узгодженість дій, своєчасність обробки даних та мінімізацію ризиків на всіх етапах експортних операцій[12].

Внутрішній контроль у сфері міжнародних розрахунків ТОВ «Гарант Експорт» забезпечується через перевірку правильності оформлення ЗЕД-контрактів юристом, погодження інвойсів та відвантажувальних документів, постійне відстеження, надходження коштів від покупців, ведення карток обліку розрахунків за кожним контрагентом.

Як свідчить досвід, чіткий розподіл відповідальності між учасниками, дотичних до здійснення розрахункових операцій з контрагентами, гарантує ефективне виконання кожного етапу процесу та своєчасне надходження валютної виручки (табл. 2.11).

Таблиця 2.11

Розподіл відповідальності за розрахунками з іноземними покупцями,
формування первинних документів між підрозділами

Учасники здійснення розрахунків	Розподіл відповідальності за розрахунками з іноземними покупцями
Директор	Загальний контроль, затвердження контрактів, прийняття фінансових рішень.
Фінансовий директор	Координація продажів, контроль виконання контрактних умов, робота з покупцями.
Головний бухгалтер	Контроль обліку розрахунків, правильність курсових різниць, своєчасне відображення операцій.
Юрисконсульт	Перевірка контрактів, контроль відповідності правовим вимогам, захист інтересів компанії.
Агент з митного оформлення	Правильність оформлення експортних декларацій, контроль митних документів.
Казначей	Контроль надходження валютної виручки, робота з банками, звіряння платежів.
Бухгалтер	Ведення аналітичного обліку розрахунків із покупцями, формування первинних документів.
Менеджер з постачання	Координація логістики, контроль відвантаження товарів.
Інспектор з кадрів	Оформлення персоналу, який бере участь у ЗЕД-процесах, дотримання нормативів.
Начальник складського господарства	Контроль зберігання та видачі товару, ведення складських документів.
Вантажник	Участь у формуванні експортних партій, забезпечення цілісності товару.

Джерело : складено автором

Чіткий розподіл відповідальності між підрозділами забезпечує основу для створення системи внутрішніх регламентів, яка встановлює правила та порядок виконання контрольних процедур.

В ТОВ «Гарант Експорт» діють внутрішні регламенти, що встановлюють порядок оформлення зовнішньоторговельних угод, облік розрахунків з іноземними покупцями, контроль валютних операцій та курсових коливань, а також визначають відповідальність персоналу на кожному з етапів міжнародної торгівлі, створюючи надійний та ефективний механізм для управління міжнародними фінансовими операціями [47].

Організація контролю на підприємстві передбачає встановлення чіткої системи перевірок та процедур, яка починається з контролю первинних документів, які підтверджують здійснення зовнішньоекономічних операцій та правильність оформлення документів (табл. 2.12).

Таблиця 2.12

Етапи контролю первинних документів на ТОВ «Гарант Експорт»

Етап контролю	Об'єкт перевірки
Перевірка правильності оформлення контрактів	• умови Інкотермс; • валюта контракту та порядок платежів; • умови відстрочки та штрафні санкції за прострочення; • банківські реквізити; • порядок вирішення спорів.
Контроль інвойсів, специфікацій та транспортних документів	• відповідність назв товарів контракту; • кількісні та якісні характеристики; • збіг дати відвантаження з митними документами.
Верифікація банківської та платіжної документації	• SWIFT-повідомлення; • дата надходження валютної виручки; • правильність конвертації; • відповідність суми платежу інвойсу.

Джерело : складено на основі [15]

Після перевірки первинних документів наступним етапом контролю є оцінка правильності відображення операцій у бухгалтерському обліку, щоб забезпечити відповідність записів фактичним зовнішньоекономічним угодам та вимогам законодавства.

Контроль правильності відображення операцій в обліку на ТОВ «Гарант Експорт» забезпечує точність і достовірність фінансової інформації щодо

зовнішньоекономічної діяльності. Він починається з перевірки кореспонденції рахунків, що дозволяє переконатися у правильності використання рахунків 362, 702, 631, 312, 714 та 945, відповідності аналітики конкретним контрагентам і контрактам, а також своєчасності відображення доходу від реалізації та курсових різниць. Далі контроль поширюється на курсові різниці, які перевіряють на дату балансу та дату надходження оплати, оцінюючи правильність визначення монетарних статей, застосування офіційного курсу НБУ та коректність записів на рахунках 714 і 945. Одночасно контролюють стан дебіторської заборгованості. На основі цих даних формується резерв сумнівних боргів відповідно до НП(С)БО 10, визначається метод його створення – індивідуальний чи груповий – і відображається бухгалтерським записом Дт 949 – Кт 38. Така організація контролю забезпечує своєчасне виявлення фінансових ризиків, достовірність обліку та ефективне управління міжнародними розрахунками.

Після перевірки коректності відображення операцій у бухгалтерському обліку наступним етапом контролю є забезпечення дотримання валютного законодавства. Це гарантує правомірність міжнародних розрахунків і своєчасне надходження валютних коштів відповідно до вимог Національного банку України. Одночасно здійснюється зовнішній контроль, що включає перевірки банківського валютного нагляду, податкового аудиту та державного контролю у сфері зовнішньоекономічної діяльності, що дозволяє оцінити відповідність функціонування суб'єкта господарювання законодавчим нормам та міжнародним стандартам [45].

Після проведення внутрішнього та зовнішнього контролю проводиться аналіз його результатів та формуються рекомендації щодо оптимізації платіжної системи. Це сприяє поліпшенню управління дебіторською заборгованістю, зменшенню фінансових ризиків та забезпеченню відповідності чинним стандартам і вимогам законодавства.

Аналіз результатів перевірки взаєморозрахунків із нерезидентами в ТОВ «Гарант Експорт» дозволяє оцінити дієвість внутрішніх процесів, вчасність отримання валютних надходжень, коректність ведення бухгалтерського обліку та

виявити потенційні порушення. На підставі зібраних відомостей формуються узагальнення щодо стану дебіторської заборгованості та дотримання правових норм. Крім того, опрацьовуються рекомендації з оптимізації системи моніторингу задля мінімізації фінансових ризиків і підвищення продуктивності зовнішньоекономічної діяльності.

Таблиця 2.13

Оцінка результатів контролю та пропозиції з удосконалення системи розрахунків з іноземними покупцями у ТОВ «Гарант Експорт»

Показники контролю	Опис	Пропозиції щодо вдосконалення
Стан дебіторської заборгованості	Аналізують розподіл боргів, перевіряють повторні прострочення та оцінюється ризик неплатежів.	Поглиблений аналіз дебіторської заборгованості, оптимізація умов оплати, постійний контроль за станом розрахунків.
Дотримання строків надходження валютних коштів	Перевірка своєчасності отримання платежів від іноземних покупців, контроль відповідності сум оплат інвойсам та контрактам	Використання попередньої або часткової оплати, автоматизований контроль над платежами, створення графіку термінів оплати.
Правильність обліку операцій	Контроль коректності бухгалтерських проведення, правильності рахунків, обліку курсових різниць, відповідності аналітики контрактам та контрагентам	Систематичне оновлення внутрішніх правил та процедур, підвищення професійного рівня працівників, запровадження системи перевірки коректності облікових операцій.
Первинні документи та контрактна документація	Перевірка правильності оформлення контрактів, інвойсів, транспортних та митних документів, банківських реквізитів	Ретельна перевірка ділових партнерів, автоматизована звірка документації, розробка контрольних списків для перевірки договорів та рахунків-фактур.
Контроль курсових різниць	Оцінка правильності визначення монетарних статей, застосування офіційного курсу НБУ та відображення на рахунках 714 і 945	Запровадження автоматичного розрахунку різниць валютних курсів, постійне звіряння даних з банківськими виписками та бухгалтерськими записами.
Дотримання валютного законодавства	Перевірка відповідності операцій вимогам Закону України «Про валюту і валютні операції», дотримання строків повернення валютних коштів та норм НБУ	Систематичне навчання працівників з питань валютного регулювання, ведення обліку валютних операцій, автоматизований контроль за дотриманням встановлених термінів.

Продовження таблиці 2.13

Зовнішній контроль	Банківський валютний нагляд, податковий аудит, державний контроль у сфері ЗЕД	Формування повного комплексу документів для зовнішніх ревізій; систематичне проведення внутрішніх аудиторських перевірок, запровадження механізмів самоперевірки.
--------------------	---	---

Джерело: узагальнено автором

Система контролю за розрахунками з іноземними замовниками у ТОВ «Гарант Експорт» всебічно оцінює коректність, своєчасність та правомірність міжнародних фінансових операцій, що особливо актуально в умовах воєнного стану та наявних валютних обмежень. Зазначений вид контролю охоплює усі стадії взаєморозрахунків: від підписання та оформлення контрактів, верифікації первинних документів, рахунків-фактур, перевізних та банківських паперів до відображення цих операцій у фінансовому обліку, моніторингу курсових різниць та забезпечення виконання валютного законодавства.

В основі такої системи лежать принципи законності, послідовності, оперативності, достовірності та безперервності. Вона передбачає використання документальних, суцільних, вибіркових та аналітичних процедур, а також чітке розмежування обов'язків між підрозділами та наявність внутрішніх інструкцій. Цей підхід дає змогу вчасно знаходити та зменшувати фінансові загрози, гарантувати точність обліку, відстежувати дебіторську заборгованість та ефективно керувати валютними надходженнями, що забезпечує дотримання законодавчих вимог.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ І КОНТРОЛЮ РОЗРАХУНКОВИХ ОПЕРАЦІЙ З ІНОЗЕМНИМИ ПОКУПЦЯМИ У ТОВ «ГАРАНТ ЕКСПОРТ»

3.1 Міжнародний досвід у вітчизняній практиці удосконалення обліку і контролю розрахункових операцій з покупцями

У сучасних умовах розвитку зовнішньоекономічної діяльності малі підприємства-експортери України функціонують в середовищі підвищеної невизначеності, валютних обмежень і фінансових ризиків. Це зумовлює необхідність удосконалення системи бухгалтерського обліку і контролю розрахункових операцій з іноземними покупцями з урахуванням міжнародного досвіду, адаптованого до національних стандартів бухгалтерського обліку. ТОВ «Гарант Експорт», як мале експортно орієнтоване підприємство, застосовує низку зарубіжних практик, інтегрованих у межах П(С)БО та чинного законодавства України[13].

Ключовим елементом міжнародного досвіду, що використовується у практиці ТОВ «Гарант Експорт», є контрактно орієнтований підхід до обліку розрахунків з іноземними покупцями. Бухгалтерський облік дебіторської заборгованості організовано в розрізі зовнішньоекономічних контрактів, що дає змогу забезпечити системний контроль за виконанням договірних умов, своєчасністю надходження валютної виручки та станом розрахунків з кожним контрагентом. Такий підхід відповідає європейській практиці обліку експортних операцій малого бізнесу та сприяє підвищенню прозорості розрахункових операцій.

Важливе значення для удосконалення обліку і контролю розрахунків з покупцями має застосування міжнародних торговельних правил Інкотермс (Додаток Л). На ТОВ «Гарант Експорт» умови поставки, визначені у зовнішньоекономічних контрактах, враховуються при встановленні моменту переходу ризиків до покупця, що безпосередньо впливає на дату визнання доходу та виникнення дебіторської заборгованості. Урахування Інкотермс у

бухгалтерському обліку дозволяє більш обґрунтовано відображати розрахункові операції та зменшувати ризик помилок у визначенні фінансових результатів [43].

В умовах глобалізації українські підприємства, навіть невеликі, все частіше стикаються з необхідністю ведення обліку та підготовки фінансової звітності за міжнародними стандартами. Міжнародні стандарти фінансової звітності забезпечують єдиний підхід до відображення господарських операцій і полегшують взаємодію із закордонними партнерами. Водночас вітчизняні Положення (стандарти) бухгалтерського обліку залишаються обов'язковими для фінансової звітності юридичних осіб в Україні та адаптовані до локальної правової та податкової системи.

Для малих підприємств, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність, вибір між МСФЗ та ПСБО є важливим питанням, оскільки він впливає на прозорість фінансових даних, витрати на ведення обліку та можливість залучення іноземних інвесторів.

Проведемо порівняльну характеристику МСФЗ та ПСБО у табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Порівняльна характеристика МСФЗ та ПСБО

Критерій	МСФЗ	ПСБО
Регламентування	Міжнародні стандарти, затверджені IASB; застосовуються глобально	Національні стандарти, затверджені Міністерством фінансів України
Обов'язковість для малого бізнесу	Не є обов'язковими для малих підприємств в Україні, застосовуються добровільно або при підготовці консолідованої звітності	Обов'язкові для всіх підприємств, відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»
Валютні операції	Детально регламентує облік операцій у валюті та конверсію на дату балансу; передбачає розкриття валютних ризиків	Облік валютних операцій регулюється окремими ПСБО і Національним банком, менш деталізовано; частина розкриттів не обов'язкова
Принципи оцінки	Справедлива вартість, обачність, економічна сутність	Історична собівартість, обачність; менше уваги до справедливої вартості
Звітність для інвесторів	МСФЗ забезпечує зрозумілість для іноземних партнерів і інвесторів	ПСБО пристосовані до податкової звітності, менш зрозумілі закордонним користувачам

Складність впровадження	Вимагає високої кваліфікації персоналу та витрат на адаптацію	Простіший у використанні, менш ресурсозатратний
-------------------------	---	---

Джерело : складено на основі [44], [53]

Впровадження міжнародних стандартів та практик у сфері обліку і контролю розрахунків в Україні стикається з низкою перешкод, що обмежують ефективність адаптації світового досвіду, приклад перешкод подано в табл. 3.2.

Таблиця 3.2

Перешкоди впровадження міжнародних практик в Україні

Тип перешкод	Детальний опис	Приклади / Наслідки
Фінансові	Обмежені ресурси підприємств для модернізації облікових систем, впровадження МСФЗ та автоматизації процесів. Високі витрати на навчання персоналу та впровадження сучасного програмного забезпечення.	Великі витрати на придбання ERP-систем або інтегрованих платформ для обліку, витрати на навчання бухгалтерів і фінансових менеджерів, складнощі для малих і середніх підприємств у забезпеченні відповідності міжнародним стандартам.
Технологічні	Недостатня цифровізація облікових процесів, відсутність інтегрованих систем, розрізнені програмні продукти, низький рівень автоматизації обробки фінансових документів.	Використання паперових документів для розрахунків і контрактів, неможливість швидкої інтеграції міжнародних стандартів у внутрішні системи, підвищена ймовірність помилок у обліку та розрахунках.
Правові	Невідповідність національного законодавства вимогам міжнародних стандартів і процедур, складні регуляторні процедури та обмежений правовий захист фінансових операцій.	Застарілі податкові та валютні норми, що ускладнюють застосування UCP 600, URC 522 та Інкотермс, складні процедури реєстрації зовнішньоекономічних контрактів, недостатній захист від фінансових ризиків та шахрайських дій при міжнародних розрахунках.
Організаційні / кадрові	Недостатня підготовка персоналу до роботи за міжнародними стандартами, низький рівень обізнаності про комплаєнс та управління ризиками.	Невідповідність кваліфікації співробітників вимогам МСФЗ та міжнародних правил, відсутність внутрішніх процедур контролю та аудиту, ускладнення інтеграції сучасних технологій у робочі процеси.
Інфраструктурні	Невідповідність національного законодавства вимогам міжнародних стандартів і процедур, складні регуляторні процедури та обмежений правовий захист фінансових операцій.	Неможливість швидко обробляти платежі через SWIFT або електронні системи, затримки у здійсненні міжнародних розрахунків, потреба у додаткових посередниках, що підвищує витрати та ризики.

Джерело : складено на основі [26]

Для малих підприємств, що здійснюють ЗЕД, застосування ПСБО залишається практичним і економічно доцільним рішенням, оскільки воно відповідає законодавчій базі, спрощує ведення обліку та податкову звітність.

МСФЗ доцільно розглядати для підприємств, які прагнуть залучити іноземних інвесторів, вийти на міжнародні ринки або підготувати консолідовану фінансову звітність. Однак для малого бізнесу їх впровадження часто пов'язане з додатковими витратами на навчання персоналу та консалтинг.

Таким чином, для ТОВ «Гарант Експорт», що є малим експортним підприємством, оптимальним є базове ведення обліку за ПСБО з можливістю часткового застосування принципів МСФЗ для операцій, пов'язаних з іноземними партнерами.

Організація валютного обліку розрахунків з іноземними покупцями на підприємстві ґрунтується на положеннях П(С)БО 21, які, за своєю суттю, відповідають загальноприйнятим міжнародним принципам обліку валютних операцій. Дебіторська заборгованість у іноземній валюті визнається монетарною статтею та підлягає перерахунку за офіційним курсом Національного банку України на дату балансу та на дату здійснення розрахунків. Визнання курсових різниць у складі фінансових результатів забезпечує реальне відображення впливу валютних коливань на результати діяльності підприємства та підсилює контроль за валютними ризиками.

З метою підвищення достовірності фінансової звітності та посилення контролю за якістю розрахунків з іноземними покупцями на підприємстві застосовується створення резерву сумнівних боргів відповідно до П(С)БО 10. Такий підхід, широко використовуваний у міжнародній практиці малого бізнесу, дозволяє своєчасно враховувати можливі втрати від неповернення дебіторської заборгованості та об'єктивно оцінювати фінансовий стан підприємства.

Суттєвим елементом міжнародного досвіду, адаптованого у вітчизняній практиці ТОВ «Гарант Експорт», є використання уніфікованого міжнародного документообігу. У процесі здійснення експортних операцій застосовуються інвойси, пакувальні листи, товарно-транспортні документи (CMR), митні

декларації, які слугують первинною базою для відображення розрахунків з іноземними покупцями в бухгалтерському обліку. Належне документальне оформлення операцій сприяє підвищенню рівня бухгалтерського контролю та зменшує ризик податкових і валютних порушень.

Окрему увагу в системі обліку і контролю розрахункових операцій з покупцями на ТОВ «Гарант Експорт» приділено контролю строків валютних розрахунків. Бухгалтерський облік організований таким чином, щоб забезпечити постійний моніторинг строків надходження валютної виручки за експортними контрактами, та виявляти простроченої дебіторської заборгованості. Це відповідає міжнародній практиці фінансової дисципліни у зовнішньоекономічній діяльності та вимогам валютного законодавства України[10].

Аналіз міжнародної практики у сфері контролю платежів дає змогу виявити дієві методи, що забезпечують безпеку, прозорість та швидкість фінансових операцій. Кожна країна застосовує свої підходи до організації системи управління ризиками, впровадження технологічних рішень та дотримання стандартів відповідності. Ключові тенденції представимо в табл. 3.3.

Таблиця 3.3

Досвід провідних країн у побудові систем контролю розрахунків

Регіон / Країна	Основний підхід до контролю розрахунків	Використані інструменти та практики	Переваги
ЄС	Контроль фінансових ризиків, автоматизація процесів	ERP-системи, централізовані платіжні платформи, алгоритми управління ризиками	Підвищення точності, зменшення людського фактору, швидкість обробки платежів
США	Комплаєнс фінансовий моніторинг та	Регуляторні стандарти (наприклад, SOX, Dodd-Frank), AML/KYC-процедури, аналітика ризиків	Забезпечення відповідності законодавству, зниження шахрайських ризиків, прозорість фінансових операцій
Азійські країни (Китай, Японія, Сінгапур)	Цифровізація розрахунків, інноваційні платіжні технології	Блокчейн, цифрові валюти центробанків (CBDC), мобільні платіжні платформи, автоматизовані системи контролю	Висока швидкість транзакцій, мінімізація помилок, доступність для широкого кола учасників ринку

Джерело : складено на основі [7], [23],

Таким чином, міжнародний досвід у вітчизняній практиці удосконалення обліку і контролю розрахункових операцій з покупцями на ТОВ «Гарант Експорт» реалізується шляхом інтеграції окремих методичних і організаційних елементів у межах національних стандартів бухгалтерського обліку. Застосування контрактного підходу, правил Інкотермс, міжнародного документообігу, валютного перерахунку та резервування дебіторської заборгованості сприяє підвищенню ефективності бухгалтерського обліку, посиленню контролю розрахунків з іноземними покупцями та зниженню фінансових ризиків експортної діяльності малого підприємства.

3.2 Пріоритетні напрямки вдосконалення механізму управління розрахунками з іноземними покупцями

Ефективне управління розрахунками з іноземними покупцями є основним фактором, що забезпечує фінансову стабільність та конкурентоспроможність ТОВ «Гарант Експорт». Поліпшення підходу до управління розрахунками передбачає не лише впорядкування організаційних процесів, але й забезпечення більшої прозорості, швидкості та надійності в системі контролю за боргами покупців та валютними коливаннями.

Механізм управління розрахунками з іноземними покупцями — це сукупність організаційно-економічних, облікових і контрольних заходів, спрямованих на регулювання процесу взаєморозрахунків із нерезидентами, забезпечення своєчасного надходження валютної виручки, контролю дебіторської заборгованості та мінімізації фінансових втрат підприємства. Механізм охоплює:

- планування умов розрахунків у зовнішньоекономічних контрактах;
- організацію бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості іноземних покупців;
- контроль своєчасності та повноти платежів;
- управління валютними ризиками;
- забезпечення дотримання валютного та податкового законодавства.

Таким чином, механізм є частиною фінансового менеджменту та бухгалтерського обліку ЗЕД.

Метою механізму розрахунків з іноземними покупцями є забезпечення стабільного надходження валютних коштів та фінансової стійкості експортера.

Також завдання механізму, являє собою:

- мінімізація простроченої дебіторської заборгованості;
- зниження валютних втрат;
- підвищення платіжної дисципліни іноземних покупців;
- забезпечення прозорості та контрольованості розрахунків [17].

Основні складові механізму управління розрахунками, наведено в табл. 3.4.

Таблиця 3.4

Основні складові механізму управління розрахунками

Механізм	Складова механізму
Договірно-правова складова	– визначення валюти контракту; – форми міжнародних розрахунків (передоплата, інкасо, акредитив, відкритий рахунок); – строки оплати та відповідальність за їх порушення; – умови Інкотермс, що впливають на момент виникнення заборгованості.
Облікова складова	– організація аналітичного обліку розрахунків за кожним контрагентом, контрактом і валютою; – відображення курсових різниць; – формування резерву сумнівних боргів; – синтетичний облік на рахунках 362, 312, 714/945.
Контрольна складова	– моніторинг строків погашення дебіторської заборгованості; – контроль валютних строків надходження виручки; – звірка з банківськими виписками; – внутрішній контроль і документальне підтвердження операцій.
Фінансово-аналітична складова	– аналіз оборотності дебіторської заборгованості; – оцінка платоспроможності іноземних покупців; – прогноз грошових потоків у валюті; – визначення частки простроченої заборгованості.

Джерело : складено на основі [8]

Розглянемо, по кожному з механізмів, які можуть виникнути проблеми на малих підприємствах та шляхи їх вдосконалення (табл. 3.5).

Шляхи вдосконалення механізму розрахунків з іноземними покупцями

Механізм	Проблеми	Шляхи вдосконалення
Договірний-правовий механізм	– ЗЕД-контракти, у яких зазначено мінімальні вимоги, щодо виконання митного, податкового та бухгалтерського обліку ; – нечітко визначені строки та умови платежів; – відсутність санкцій за прострочення	– чітка фіксація умов розрахунків у ЗЕД-контракті (валюта, строки, форма розрахунків); – встановлення передоплати або часткової передоплати для нових іноземних покупців; – деталізація моменту виникнення дебіторської заборгованості відповідно до НП(С)БО 15 «Дохід»
Обліковий механізм	– недостатня деталізація аналітичного обліку; – неправильний розрахунок курсових різниць; – відсутність формування резерву сумнівних боргів; – момент неправильного визначення доходу	– деталізація аналітичного обліку рахунку 362; – систематичне відображення курсових різниць відповідно до НП(С)БО 21; – формування резерву сумнівних боргів навіть у спрощеному обсязі (НП(С)БО 10); – затвердження в Наказі про облікову політику методики оцінки заборгованості
Контрольний механізм	– відсутність регулярного контролю дебіторської заборгованості; – реакція лише після виникнення прострочення	– впровадження графіка контролю платежів (щотижневий/щомісячний); – ведення реєстру розрахунків з іноземними покупцями; – контроль дотримання валютних строків надходження виручки відповідно до вимог НБУ
Фінансово-аналітичний механізм	– відсутність прогнозування валютних коштів; – відсутність оцінки платоспроможності іноземних покупців; – відсутність розрахунків показників оборотності дебіторської заборгованості	– розрахунок показників оборотності дебіторської заборгованості; – поділ заборгованості на: поточну, прострочену, сумнівну; – аналіз впливу курсових різниць на фінансовий результат

Джерело : складено на основі [31],[24],[41]

Впровадження запропонованих заходів, спрямованих на удосконалення обліку, аналізу та контролю, дозволить зміцнити платіжну дисципліну та мінімізує ризики виникнення простроченої дебіторської та кредиторської заборгованостей. Це гарантуватиме високу достовірність фінансової звітності у чіткій відповідності до принципів обачності та повного висвітлення, а також сприятиме мінімізації фінансових втрат і уникненню штрафних санкцій завдяки посиленню контролю за грошовими потоками.

3.3 Сучасні інформаційні технології удосконалення обліку і контролю розрахункових операцій з іноземними покупцями

У сучасному бізнес-середовищі цифровізація обліку та контролю розрахунків є ключовим фактором підвищення ефективності діяльності підприємств, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність. ТОВ «Гарант Експорт» оперує великим обсягом даних, обробляє численні експортні контракти та інвойси, та взаємодіє з багатьма іноземними покупцями. Використання передових інформаційних технологій дозволяє забезпечити автоматизацію процесів, інтеграцію підрозділів, прогнозування ризиків і підвищення фінансової прозорості.

ERP-системи забезпечують комплексну автоматизацію фінансових, логістичних і облікових процесів. Для підприємств, що здійснюють експортні операції, ERP-система дозволяє:

- автоматизовано створювати платіжні документи та відстежувати терміни оплати;
- здійснювати облік у різних валютах та обчислення різниць обмінних курсів;
- об'єднувати логістичні, складські та фінансові операції в одну цілісну систему;
- генерувати аналітичні звіти в оперативному режимі для підтримки керівних рішень [72].

Враховуючи, що успішність міжнародної діяльності суттєво залежить від злагодженості інформації та оперативності рішень, розглянемо основні функції ERP-системи (табл. 3.6).

Таблиця 3.6

Основні функції ERP, корисні для здійснення міжнародних розрахунків

Функція	Призначення	Ефект
Мультивалютний облік	Облік операцій у EUR, USD	Зменшення валютних ризиків
Формування інвойсів	Автоматична генерація документів	Прискорення документообігу
Аналітичні звіти	Контроль дебіторської заборгованості	Підвищення прозорості фінансів
Управлінські дашборди	Зведені дані для керівництва	Прийняття оперативних рішень

Джерело : складено на основі [65], [68]

Отже, ERP-системи відіграють ключову роль у веденні бухгалтерського обліку. Вони гарантують достовірність даних, автоматизують реєстрацію всіх бізнес-операцій та забезпечують узгодженість інформації між різними відділами.

Проте, навіть за наявності добре налагодженого внутрішнього обліку, підприємству необхідно відстежувати не лише внутрішні фінансові потоки, а й зовнішні відносини з клієнтами. Саме покупці є головним джерелом доходів компанії.

Тому CRM-система буде слугувати доповненням до ERP. Вона фокусується на управлінні інформацією про клієнтів, збереженні історії спілкування, угод та запитів. Таким чином, ERP-система забезпечуватиме точність фінансових даних, а CRM – систематизований та повний облік взаємодій з клієнтами. Це разом створюють єдину інформаційну основу для прийняття обґрунтованих управлінських рішень. CRM-система дає змогу детально відстежувати історію співпраці з кожним іноземним покупцем. Функціонал включає:

- оцінку платіжної дисципліни;
- автоматичні нагадування щодо строків платежів;
- аналіз обсягу замовлень і частоти порушень контрактів;
- прогнозування ймовірності прострочених платежів [2].

Очікуваний ефект від використання CRM у ТОВ «Гарант Експорт» показано в табл. 3.7.

Таблиця 3.7

Ефект від використання CRM для ТОВ «Гарант Експорт»

Функціональний модуль CRM	Призначення	Механізм реалізації	Очікуваний ефект для ТОВ «Гарант Експорт»
Управління історією оплат	Аналіз виконання покупцями своїх фінансових зобов'язань	Автоматичне накопичення даних про всі транзакції та прострочення	Оцінка надійності партнерів та мінімізація ризиків співпраці.
Нагадування про строки оплати	Своєчасне інформування покупця та менеджера	Планувальник подій, автоматичні email/SMS-повідомлення	Забезпечення своєчасних розрахунків та зменшення простроченої заборгованості.
Прогнозування прострочень	Прогноз імовірності затримки оплати	Алгоритми машинного навчання на основі історичних даних	Ефективне управління фінансами та уникнення дефіциту коштів.

Продовж. табл. 3.7

Сегментація контрагентів	Визначення груп покупців за ризиковістю та поведінкою	Категоризація за сумами, регіоном, історією оплат, частотою замовлень	Визначення адекватних кредитних лімітів та гнучких умов розрахунків.
Аналітика покупців	Виявлення тенденцій і закономірностей	Звіти: надійні, середні, ризикові	Покращення достовірності прогнозування та ефективності стратегічного планування.

Джерело: узагальнено автором

CRM-система упорядковує облік клієнтів і всі етапи взаємодії з ними. Коли ці взаємодії переходять у формальні операції – договори, рахунки чи акти – виникає потреба у швидкому та юридично значущому оформленні документів. Саме тому електронний документообіг дозволить автоматизувати обмін документами з іноземними покупцями та внутрішніми підрозділами:

- формування інвойсів, актів, сертифікатів у цифровому форматі;
- прискорення погодження між бухгалтерією та відділом ЗЕД;
- зменшення помилок при ручному введенні даних;
- архівування у хмарі та доступ у реальному часі [20].

Розглянемо переваги електронного документообігу в табл. 3.8.

Таблиця 3.8

Переваги електронного документообігу

Перевага	Пояснення	Вплив на ефективність
Прискорення обробки документів	Миттєве погодження інвойсів	Скорочення часу на 40–50%
Зменшення помилок	Автоматичні перевірки даних	Мінімізація штрафів
Архівування в хмарі	Доступ до документів онлайн	Підвищення прозорості обліку
Інтеграція з ERP/CRM	Єдина система обліку	Полегшення контролю платежів

Джерело: узагальнено автором

Впровадження електронного документообігу на ТОВ «Гарант Експорт» забезпечить структурований та достовірний облік документів і фінансових операцій. Щоб ці дані ефективно використовувати для аналізу та контролю, наступним кроком стане впровадження ВІ-систем, які перетворюють облікову інформацію на аналітичні звіти та прогнози [1].

Для ТОВ «Гарант Експорт» ВІ дозволить проводити:

- моніторинг дебіторської заборгованості в реальному часі;

- прогнозування ризиків прострочених платежів;
- аналіз курсових коливань та їх впливу на фінансовий результат;
- оцінку ефективності роботи відділу ЗЕД.

KPI-дашборди – це інтерактивні панелі, які відображають ключові показники ефективності підприємства, дозволяючи швидко оцінювати фінансові та операційні результати, контролювати розрахунки та ухвалювати обґрунтовані рішення [73]. KPI-дашборди для розрахункових операцій представлені в таблиці 3.9.

Таблиця 3.9

KPI-дашборди для підприємств, що займаються експортною діяльністю

KPI	Мета	Джерело даних
% прострочених платежів	Оцінка платіжної дисципліни	ERP + CRM
Середній час обробки інвойсу	Контроль процесів	ЕДО
Валютний ризик	Контроль впливу коливань валют	ERP
Прогноз грошових потоків	Планування фінансів	ВІ-аналітика

Джерело: узагальнено автором

ВІ-системи у ТОВ «Гарант Експорт» зможуть перетворити облікові дані на звіти та графіки для контролю фінансів і аналізу операцій. Штучний інтелект на ТОВ «Гарант Експорт» може автоматизувати аналіз фінансових даних, виявити аномалії, спрогнозувати доходи та витрати і надати інтелектуальні рекомендації для точного контролю облікових процесів. Штучний інтелект у фінансових процесах ТОВ «Гарант Експорт» можна застосовувати для:

- прогнозування платежів на основі історичних даних;
- виявлення потенційно ризикових покупців;
- автоматичного формування нагадувань та оптимізації лімітів кредитування.

АІ-технології у ТОВ «Гарант Експорт» зможуть аналізувати облікові дані та прогнозувати фінансові показники. Проте для забезпечення прозорості, незмінності та безпеки цих даних доцільним є використання блокчейн-технологій,

які гарантують надійний облік операцій і захищене зберігання інформації [70].

Впровадження блокчейну дозволить:

- забезпечити прозорість міжнародних платежів;
- автоматизувати підтвердження виконання контрактних умов;
- зменшити час на банківські транзакції та комісії;
- створити надійну систему аудиту платежів.

Переваги блокчейну розкрито в табл. 3.10.

Таблиця 3.10

Переваги блокчейну

Перевага	Пояснення	Вплив на бізнес
Прозорість транзакцій	Всі операції зафіксовані в ланцюзі	Мінімізація шахрайства
Автоматичні контракти	Smart contracts	Виконання умов без ручного контролю
Прискорення платежів	Миттєві міжнародні перекази	Скорочення часу на 2–3 дні
Аудит та звітність	Доступ до історії транзакцій	Підвищення довіри партнерів

Джерело: узагальнено автором

Товариство «Гарант Експорт», як і переважна більшість компаній, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність, стикається з низкою деструктивних чинників у взаєморозрахунках з іноземними партнерами. До ключових проблем належать: порушення термінів здійснення платежів, висока вразливість до валютних ризиків, неузгодженість документообігу та відсутність комплексного оцінювання надійності контрагентів. Зазначені фактори негативно позначаються на ефективності управління дебіторською заборгованістю та загальному рівні фінансової стійкості підприємства. У зв'язку з цим, модернізація внутрішніх облікових процесів, уніфікація первинної документації та запровадження жорсткого контролю строків розрахунків сприятимуть інтенсифікації обробки даних, зміцненню платіжної дисципліни та мінімізації ризиків фінансових втрат.

Впровадження сучасних інформаційних рішень, зокрема ERP- та CRM-систем, а також сервісів електронного документообігу, дозволить автоматизувати фінансовий та мультивалютний облік. Це забезпечить безперервний моніторинг історії взаємодії з клієнтами, превентивне прогнозування простроченої заборгованості та гарантовану цілісність архівної документації.

Застосування аналітичних систем (Business Intelligence) та панелей ключових показників ефективності (KPI) трансформує масиви облікових даних у стратегічну звітність. Такий підхід є необхідною умовою для оперативного моніторингу дебіторської заборгованості, хеджування валютних ризиків та об'єктивного оцінювання результативності департаменту зовнішньоекономічної діяльності.

Використання інструментів штучного інтелекту дозволяє оптимізувати аналіз фінансової інформації, моделювати динаміку доходів і витрат, ідентифікувати ризикових контрагентів та обґрунтовувати розміри кредитних лімітів. Водночас технологія блокчейн виступає гарантом прозорості, незмінності та безпеки облікових записів, забезпечуючи автоматизацію виконання контрактних умов (смарт-контракти) та прискорення транскордонних платежів.

Отже, формування інтегрованої системи обліку та контролю на основі синергії зазначених технологій дозволить суттєво зміцнити фінансову стабільність і підвищити конкурентоспроможність зовнішньоекономічної діяльності компанії.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення та розроблено практичні рекомендації щодо вдосконалення організації обліку й контролю розрахункових операцій з іноземними покупцями. Основні висновки, які підтверджують результати проведеного дослідження, полягають у наступному:

1. Механізм розрахунків з іноземними покупцями є багатокомпонентною системою фінансових, правових та облікових взаємовідносин між експортером, іноземним покупцем і банківськими установами. Доведено, що ефективність цього механізму залежить від вибору форм міжнародних розрахунків, умов зовнішньоекономічних контрактів, ролі банків у гарантуванні платежів та рівня управління валютними і кредитними ризиками.

2. Регулювання обліку та контролю розрахунків з іноземними покупцями ґрунтується на поєднанні норм міжнародних стандартів фінансової звітності, національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку, валютного, митного та податкового законодавства України. Комплексне дотримання нормативних вимог забезпечує достовірність облікової інформації, своєчасність валютних надходжень і мінімізацію фінансових та правових ризиків.

3. Вивчення питань обліку та контролю розрахункових операцій підприємства з іноземними покупцями дозволило виявити низку системних проблем, з якими стикаються вітчизняні підприємства, серед них ключовими є: валютна нестабільність, складність визнання доходу, ризики простроченої дебіторської заборгованості, недосконалість документального оформлення та недостатній рівень автоматизації облікових процесів. Доведено, що сукупний вплив цих чинників негативно позначається на фінансовій стійкості та платіжній дисципліні підприємства.

4. У процесі оцінки фінансово-господарської діяльності підприємства встановлено, що ТОВ «Гарант Експорт» у 2022–2024 роках демонструє позитивну динаміку доходів, прибутковості та фінансової стійкості. Водночас виявлено окремі проблемні аспекти, пов'язані зі зростанням собівартості продукції,

зниженням рентабельності та недостатнім рівнем абсолютної ліквідності, що зумовлює необхідність подальшого вдосконалення фінансового управління.

5. Під час розгляду особливостей первинного, аналітичного і синтетичного обліку розрахунків з іноземними покупцями на підприємстві встановлено, що дані операції характеризуються підвищеними вимогами до документального підтвердження, багатовалютністю, наявністю курсових різниць тощо. Обґрунтовано доцільність ведення детального аналітичного обліку дебіторської заборгованості за контрагентами, країнами, валютами та строками погашення з метою підвищення інформативності управлінських рішень.

6. У ході вивчення методики контролю розрахункових операцій з іноземними покупцями на підприємстві доведено, що ефективний контроль має базуватися на поєднанні договірної, валютної, платіжної та облікового контролю. Встановлено, що системний внутрішній контроль дозволяє своєчасно виявляти порушення умов контрактів, мінімізувати фінансові втрати та підвищувати платіжну дисципліну іноземних покупців.

7. Під час дослідження міжнародного досвіду удосконалення обліку і контролю розрахункових операцій з покупцями з'ясовано, що у провідних країнах пріоритет надається ризик-орієнтованому підходу, широкому використанню факторингу, страхування експортних операцій, інструментів хеджування валютних ризиків та цифрових технологій. Обґрунтовано доцільність адаптації окремих елементів цього досвіду до практики українських малих експортних підприємств.

8. Пріоритетними напрямками удосконалення механізму управління розрахунками з іноземними покупцями є: необхідність посилення управління дебіторською заборгованістю, удосконалення договірної політики, оптимізації строків розрахунків і підвищення ефективності внутрішнього контролю. Реалізація запропонованих напрямків сприятиме зміцненню фінансової стійкості та зниженню ризиків зовнішньоекономічної діяльності підприємства.

9. Під час формування пропозицій щодо використання сучасних інформаційних технологій удосконалення обліку і контролю розрахункових

операцій з іноземними покупцями доведено доцільність застосування автоматизованих облікових систем, електронного документообігу та аналітичних інструментів моніторингу розрахунків. Використання таких технологій забезпечує підвищення оперативності, точності облікової інформації та ефективності управління грошовими потоками.

Належна організація обліку та контролю розрахунків із зарубіжними клієнтами є вкрай важливою для фінансової стабільності та ефективної міжнародної діяльності компанії. Аналіз теоретичних основ, законодавства та реальної практики обліку, проведений на прикладі ТОВ «Гарант Експорт», показав як сильні сторони роботи із розрахунками, так і проблемні моменти, пов'язані з коливанням валют, боргами покупців та внутрішнім контролем. Запропоновані шляхи покращення управління платежами та використання сучасних інформаційних технологій сприятимуть зростанню прозорості обліку, зміцненню платіжної дисципліни зарубіжних партнерів та зменшенню фінансових ризиків, що забезпечить стабільний розвиток компанії в умовах активізації міжнародної торгівлі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. ВІ-аналітика: що це та як допомагає компаніям. *Scriptum*. URL: <https://scriptum.ua/shho-take-bi-analotyka-i-yak-vona-dopomagaye-kompaniyam/> (дата звернення: 07.12.2025).
2. CRM-система: що це та як працює. *Dilovod*. URL: <https://dilovod.ua/blog/crm-systema-tse/> (дата звернення: 06.12.2025).
3. Incoterms 2020: сутність та практичне застосування. *SaveProSolutions*. – URL: <https://saveprosolutions.com/blog/incoterms-2020> (дата звернення: 03.12.2025).
4. SWOT-аналіз: сутність та приклади застосування. *eSputnik*. URL: <https://esputnik.com/uk/blog/swot-analiz-iz-prikladami> (дата звернення: 02.12.2025).
5. Аналіз фінансово-господарської діяльності підприємства. *Приватний підприємець*. URL: <https://chp.com.ua/biznes-i-uslugi/item/61098-analz-fnansovo-gospodarsko-dyalnost-pdprimstva> (дата звернення: 02.12.2025).
6. Аналіз фінансової стійкості підприємства. *RBC group*. URL: <https://www.rbcgrp.com/ua/analiz-finansovoi-stijkosti/> (дата звернення: 02.12.2025).
7. Басій Софія. Моніторинг платежів у ЄС: регуляторні вимоги та можливості для бізнесу. *TRANZZO*. URL: <https://tranzzo.com/uk-ua/blog/monitorynh-platezhiv-u-yes-rehuliatorni-vymohy-ta-mozhlyvosti-dlia-biznesu> (дата звернення: 06.12.2025).
8. Бездітний Володимир. Банки США: контроль, ризики та майбутнє банкінгу. *4B*. URL: <https://4b.ua/blog/banks-usa-risk-control-and-the-future-of-banking/> (дата звернення: 06.12.2025).
9. Валютний контроль експортно-імпортних операцій: актуальні зміни. *Ibuhgalter.net*. URL: <https://ibuhgalter.net/news/27137> (дата звернення: 03.12.2025).
10. Валютний контроль: граничні строки розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів. *Nova Poshta Education*. URL: <https://online.novaposhta.education/blog/valyutnij-kontrol-granichni-stroki-rozrahunkiv-za-operaciyami-z-eksportu-ta-importu-tovariv> (дата звернення: 02.12.2025).

11. Войцехівська М. Л. Відшкодування податку на додану вартість при експорті: особливості та ризики. *Студентські наукові читання 2025: зб. наук.-прак. конф.* Житомир: Поліський нац. університет, 2025.

12. Войцехівська М. Л. Особливості валютного контролю в Україні у розрахунках з нерезидентами. *Innovative Research in Science and Economy: 2nd International Scientific and Practical Conference. (December 3-5, 2025).* 2025. Brussels, Belgium. С. 31-33.

13. Войцехівська М. Л. Перспективи розвитку потенціалу українського експорту: ключові питання та методи їх вирішення у міжнародних розрахунках. *Наукові ініціативи сьогодні України: правові, економічні, соціальні та поведінкові аспекти: зб. XIII Всеукр. наук.-прак. конф.* Житомир: Житомирський інститут МАУП, 2025.

14. Вольф І. І., Заячковський А. В., Корнага Я. І., Лещинський А. Г. Методи прогнозування валютних курсів: аналіз та оцінкаметоди прогнозування валютних курсів: аналіз та оцінка. *Телекомунікаційні та інформаційні технології.* 2025. №2 (87). С. 162-169.

15. Воскресенська Т. І., Вінярський Б. І. Формування обліково-аналітичного забезпечення зовнішньоекономічної діяльності підприємств в розрізі її видів. *Економіка та суспільство.* 2024. №59.

16. Грешко Р. І., Хабара В. М. Значення грошових надходжень у фінансово-господарській діяльності підприємств. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука».* 2025. №4 (96). С.59-65.

17. Дідоренко Т. В., Белова І. М. Завдання та принципи побудови обліку розрахунків з покупцями і замовниками. *Сталий розвиток економіки.* 2015. №3 (28). С. 217-220

18. Експорт товарів з України: Як це зробити правильно. *SaveProSolutions.* URL: <https://saveprosolutions.com/blog/eksport-tovariv-z-ukrayini-iak-ce-zrobiti-pravilno> (дата звернення: 01.12.2025).

19. Експортні операції: облік та оподаткування. *Могол Альфа*. URL: <https://www.mogol-alfa.com.ua/ua/blog/eksportni-operatsiyi/> (дата звернення: 03.12.2025).

20. Електронний документообіг: сутність та переваги. *EDIN*. URL: <https://edin.ua/yak-pracyuye-elektronnij-dokumentobig/> (дата звернення: 07.12.2025).

21. Єршова Н. Ю., Єрмолаєва М. В., Тютюнник С. В. Фінансово-економічні аспекти розвитку підприємств. *Вісник ПДАУ (Економіка, управління та фінанси)*. 2024. №1. С. 70-75.

22. Жарнікова В.В. Облік розрахунків з покупцями: систематизація поглядів та перспективи досліджень. *Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій*. 2018. № 2. С. 47-63.

23. Зелінська О. З. Механізм активізації зовнішньоекономічної діяльності регіону в умовах єврорегіонального співробітництва. *Економіка та суспільство*. 2022. № 44.

24. Зелінська О. М., Галазюк Н. О. Трансформація зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств в умовах сучасних викликів. *Економіка та суспільство*. 2024. № 70.

25. Івченко Олег. Які ризики можуть бути приховані в ЗЕД-контрактах та як їх оминати. *Ligazakon..* URL: https://biz.ligazakon.net/aktualno/14867_yak-riziki-mozhut-buti-prikhovan-v-zed-kontraktakh-ta-yak-kh-ominuti- (дата звернення: 01.12.2025).

26. Ільмієв Е.А. Проблеми впровадження міжнародних стандартів обліку і фінансової звітності. *Розвиток бухгалтерського обліку, оподаткування і контролю в умовах інтеграційних процесів: зб. наук. праць учасників Всеукр. наук.-практ. конф.* Херсон: ХДАЕУ, 2020. С.120-122

27. Ільницький В.В., Русин-Гриник Р.Р. Фактори впливу на формування системи міжнародних транспортних перевезень в екстремальних умовах. *Таврійський науковий вісник*. 2025. №23. С.183-190.

28. Кінзерська Н. В. Роль цифрових технологій у вдосконаленні обліку та контролю зовнішньоекономічної діяльності підприємств торгівлі. *Економіка та суспільство*. 2024. №69.

29. Лагутін С. С. Концепція обліку і контролю зовнішньоекономічної діяльності: еволюційний аспект. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2024. №53 С.40-46

30. Макаренко А. П., Кучкіна Д. Д. Удосконалення аудиту розрахунків з покупцями та замовниками на підприємстві. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 2. С. 29–35. DOI: 10.32702/2306-6814.2020.2.29

31. Манячинська Н. М. Валютні операції у системі банківського менеджменту та вплив цифровізації на їх облік. *Електронне наукове фахове видання з економічних наук «Modern Economics»*. 2025. №49. С.138-147

32. Митний кодекс України : Кодекс України від 13.03.2012 № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (дата звернення: 01.12.2025).

33. Міжнародний контракт (ЗЕД): особливості та рекомендації. *Barbashyn Law Team*. URL: <https://barbashyn.law/statti/mizhnarodnyj-kontrakt-zed-osoblyvosti-ta-rekomendatsiyi/> (дата звернення: 30.11.2025).

34. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 21 «Вплив змін валютних курсів». URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU17040> (дата звернення: 01.12.2025).

35. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 2 «Запаси». URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU17029> (дата звернення: 01.12.2025).

36. Міжнародний стандарт фінансової звітності 15 «Дохід від договорів з клієнтами». URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU17027> (дата звернення: 01.12.2025).

37. Міжнародний стандарт фінансової звітності 7 «Фінансові інструменти: інформація у фінансовій звітності». URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU17019> (дата звернення: 01.12.2025).

38. Міжнародний стандарт фінансової звітності 9 «Фінансові інструменти». URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU17021> (дата звернення: 01.12.2025).

39. Міжнародні розрахунки при здійсненні ЗЕД. *Університет Запорізький НУ «Запорізький національний університет»*, Moodle. URL: https://moodle.znu.edu.ua/pluginfile.php/777405/mod_resource/content/1/%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F%209%20%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B2.pdf (дата звернення: 30.11.2025).

40. Міньковська, А. В., Чернецька, О. В., Гавриш, В. О. (2023). Розрахунки з покупцями і замовниками як об'єкт обліку і оподаткування. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління, (10). – Режим доступу : <https://dspace.dsau.dp.ua/handle/123456789/10106>

41. Нагорна Д. В., Богацька Н. М. Планування фінансової діяльності підприємства. *International scientific e-journal AOGOS. ONLINE*. 2020. № 16. URL: <https://www.ukrlogos.in.ua/10.11232-2663-4139.16.06.html>

42. Новицька Н. Б., Новицький А. М. Розвиток змісту господарського договору під впливом війни, євроінтеграції та діджиталізації. *Ірпінський юридичний часопис: науковий журнал*. 2025. №1(18). С.173-181.

43. Онищенко Віктор. Експортні операції: облік та оподаткування. *Головбух*. URL: <https://buhplatforma.com.ua/article/8185-eksportn-operats-2020> (дата звернення: 09.12.2025).

44. Первісна вартість фінансових інструментів за МСФЗ та НП(С)БО. *Агентство з МСФЗ*. URL: <https://amsfo.com.ua/pervisna-vartist-fi-msfz-ta-npsbo/> (дата звернення: 06.12.2025).

45. Перевірка повноти відображення операцій з реалізації в обліку та звітності. *ВСП "Павлоградський фаховий коледж НТУ "ДП"*. URL: <https://revision.ptngu.com/lectures/lectures/28.pdf> (дата звернення: 06.12.2025).

46. Податковий кодекс України : Кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 01.12.2025).

47. Посібник з питань організації внутрішнього контролю. *Міністерство фінансів України.* 2018. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%B4%D0%BE%D0%B4_%20%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%B7%20%D0%BF%D0%B8%D1%82%D0%B0%D0%BD%D1%8C%20%D0%BE%D1%80%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97%20%D0%92%D0%9A.pdf (дата звернення: 02.12.2025).

48. Примірний перелік методів, методичних прийомів і аудиторських процедур, що можуть застосовуватися під час виконання аудиторського завдання. *Національне агентство з питань державної служби України.* URL: https://mova.gov.ua/storage/app/sites/19/uploaded-files/Додаток_5_Перелік_методів.pdf (дата звернення: 05.12.2025).

49. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення: 01.12.2025).

50. Про валюту і валютні операції : Закон України від 21.06.2018 № 2473-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19#Text> (дата звернення: 01.12.2025).

51. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 06.12.2019 № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text> (дата звернення: 01.12.2025).

52. Про затвердження Інструкції про порядок валютного нагляду банків за дотриманням резидентами граничних строків розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів : Постанова Правління Національного банку України від 02.01.2019 № 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007500-19#Text> (дата звернення: 01.12.2025).

53. Про затвердження Методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку: наказ Мінфіну України від 31.01.2000 р. № 20. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00#Text> (дата звернення: 08.12.2025).

54. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 21 "Вплив змін валютних курсів" : Наказ Міністерства фінансів України від 10.08.2000 №193. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0515-00#Text> (дата звернення: 01.12.2025).

55. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 15 "Дохід" : Наказ Міністерства фінансів України від 29.11.1999 № 290. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99#Text> (дата звернення: 01.12.2025).

56. Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку та Інструкції про його застосування: Наказ Міністерства фінансів України від 30.1.1999 №291. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0892-99#Text> (дата звернення: 01.12.2025).

57. Про затвердження Положення про заходи захисту та визначення порядку здійснення окремих операцій в іноземній валюті : Постанова Правління Національного банку України від 02.01.2019 № 5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005500-19> (дата звернення: 01.12.2025).

58. Про затвердження Положення про організацію забезпечення безперебійного функціонування в умовах особливого періоду банківської системи України, діяльності небанківських фінансових установ та інших осіб, які не є фінансовими установами, але мають право надавати окремі фінансові послуги, регулювання та нагляд за діяльністю яких здійснює Національний банк України : Постанова Правління Національного банку України від 14.06.2024 № 67. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0067500-24#Text> (дата звернення: 01.12.2025).

59. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України від 16.04.1991 № 959-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text> (дата звернення: 01.12.2025).

60. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану : Постанова Правління Національного банку України від 24.02.2022 № 18. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018500-22#Text> (дата звернення: 01.12.2025).

61. Проскуріна Н. М., Гринь В. П., Квашина Д. І. Вплив нормативно-правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності на її обліково-аналітичне забезпечення. *Development of theories and methods of education of past years: Abstracts of XII International Scientific and Practical Conference*. (November 18-20, 2024). Antwerp, Brussels. С.45-46.

62. Рентабельність бізнесу: сутність та методи розрахунку. *Ощадбанк*. URL: <https://www.oschadbank.ua/blog/shcho-take-rentabelnist-biznesu-i-yak-yiyi-rozrahuvaty> (дата звернення: 02.12.2025).

63. Слепченко В.П., Скрипник М.І. Методика обліку розрахунків підприємства з покупцями і замовниками. *Економіка та суспільство*. 2021. № 29. URL:<https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/538/516>.

64. Сутність валютної політики, валютного регулювання і контролю. *Букліб*. URL: <https://buklib.net/books/28177/> (дата звернення: 02.12.2025).

65. Томчук В. В., Люлька А. В. Розрахункові операції підприємства як об'єкт бухгалтерського обліку. *Наука і техніка сьогодні*. 2022. № 11(11). С.73-84.

66. Умови та правила надання банківських послуг. *АТ КБ «ПриватБанк»*. URL: <https://conditions-and-rules.privatbank.ua/view-content-465/> (дата звернення: 30.11.2025).

67. Факторинг та форфейтинг. *STUDENTAM.NET.UA* URL: <https://studentam.net.ua/content/view/5042/132/> (дата звернення: 01.12.2025).

68. Фатенок-Ткачук А.О., Губей А.В. Особливості обліку розрахунків з іноземними покупцями та замовниками. *Держава та регіони*. 2018. – № 6 (115). С. 12-18.

69. Філіпішина Л. М., П'ятецький О. Механізм управління ризиками зовнішньоекономічної діяльності підприємства в умовах нестабільного середовища. *Mechanisms of Scientific and Technical Potential Development:*

Proceedings of the 5th International Scientific and Practical Internet Conference. (November 13-14, 2025. Dnipro, Ukraine). С.239-240.

70. Фінансовий контроль та аналітика в управлінні бізнесом. ГО "АНФК "ФІНКОНСУЛ". URL: <https://www.finconsul.club/2025/10/blog-post.html> (дата звернення: 07.12.2025).

71. Шот А.П., Братух Д.Є. Місце і значення розрахункових операцій у забезпеченні стабільності фінансового стану підприємств України. *Молодий вчений*. 2022. № 10 (110). С. 96-100.

72. Що таке ERP? *Oracle*. URL: <https://www.oracle.com/ua/erp/what-is-erp/> (дата звернення: 09.12.2025).

73. Що таке дашборд і як його створювати за допомогою power bi. *Step it academy*. URL: <https://cloud.itstep.org/blog/what-is-a-dashboard-and-how-to-create-it-with-power-bi> (дата звернення: 07.12.2025).

74. Що таке ліквідність: основні показники та приклади. *Ощадбанк*. URL: <https://www.oschadbank.ua/blog/so-take-likvidnist-osnovni-pokazniki-ta-prikladi> (дата звернення: 02.12.2025).

75. Як розподіляти підприємства на мікро-, малі, середні та великі. *Головбух*. URL: <https://buhplatforma.com.ua/news/17827-yak-rozdlyati-pdprimstva-na-mkro-mal-seredn-abo-velik> (дата звернення: 09.12.2025).

Додатки